પ્રકાશકીય-નિવેદન

અમારી આ **શ્રી જૈન પુસ્તક પ્રચારક સંસ્થા** પૂ. આગમોદ્ધારક આચાર્યદેવ **શ્રીઆનંદસાગરસૂરીશ્વરજી** મહારાજશ્રીના ઉપદેશથી સ્થાપાયેલી છે. એ પૂર્વાચાર્યોના તેમજ પૂ. આગમોદ્ધારકશ્રીના ગ્રંથોનું પ્રકાશન કરે છે.

પૂ મુનિરાજશ્રી ગુણસાગરજી મહારાજશ્રીની પ્રેરણાથી આ તથા બીજી સંસ્થા દ્વારા અત્યાર સુધીમા નીચેના ગ્રંથો પ્રકાશિત થયા છે

આ પુસ્તકમા પૂ આગમોદ્ધારકશ્રીએ આપેલા તત્ત્વથી ભરપુર વ્યાખ્યાનો પ્રસિદ્ધ કરીએ છીએ.

સિદ્ધચક્ર માહાત્મ્ય
સુધાસાગર ભા. ૧-૨
સાગરસમાધાન ભા ૧-૨
શ્રીનવસ્મરણાનિ ગૌતમરાસશ્ચ
સૂયગડાંગ સૂત્ર (વ્યાખ્યાન)
પર્વદેશના
આગમ અંગીગુંક (વિષયાનુક્રમાદિ
સ્થાનાંગસૂત્ર
(વ્યાખ્યાન ગ્રંથ ભા ૧)
સિદ્ધચક્ર પ્રકરણ ,, ભા. ૧
આગમીય સૂક્તાવલ્યાદિ
ચતુર્દશપૂર્વ વ્યાકરણ અને
સૂત્ર નામકોષ

ઉપદેશ રત્નાકર
(મૂળ તથા ભાવાર્થ)
શ્રી પ્રજ્ઞાપના વ્યાખ્યા ભા ૧ લો
શ્રી પ્રજ્ઞાપના (હારિભદ્રીય) ભા ૨ જો
તાત્વિક-પ્રશ્નોત્તર
આનંદસુધાસિંધુ ભા. ૨
નવપદ-માહાત્મ્ય
તાત્વિકપ્રશ્નોત્તર (સંસ્કૃત)
આરાધનામાર્ગ ભા ૧
(સભાવાર્થ)
આચારાંગસૂત્ર ભા ૪
(વ્યાખ્યાન ગ્રંથ ભા. ૧)
તીર્થંકરપદની સાધના

આ પુસ્તકનું સંશોધનાદિકાર્ય પૂ. આગમોદ્ધારક આચાર્યશ્રી આનંદસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજના અંતેવાસી-પટ્ટધર શ્રી સમ્મેતશિખરજી મહાતીર્થમાં શ્રી [illegible] મહાતીર્થમાં અને સુરત તથા કપડવંજમાં અંજનશલાકા પ્રતિષ્ઠા કરાવનાર તથા તીર્થંકર ભગવંતોની કલ્યાણક ભૂમિઓની તીર્થયાત્રાઓ કરીને બંગાલ-બિહાર-ઉત્તરપ્રદેશ મધ્યપ્રદેશ-ખાનદેશ-મહારાષ્ટ્ર આદિ પ્રદેશોમાં વિચરીને ઘણા ૭૪ વર્ષે પાલીતાણા શહેરમાં પધારી ત્યાં શ્રી વર્ધમાન જૈન આગમમંદિર સંસ્થાની વિશાલ જગ્યામાં બંધાવેલ ગુરુમંદિરમાં પૂ. આગમોદ્ધારકશ્રીની પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરાવનાર, પૂર્વાચાર્યોના તથા પૂ. આગમોદ્ધારકશ્રીના રચેલા ૨૦૦ ઉપરાંત ગ્રંથોનું સંપાદન કાર્ય કરનાર, વર્તમાનશ્રુતના જ્ઞાતા વિદ્યાવ્યાસંગી [illegible] શાંતમૂર્તિ ગચ્છાધિપતિ આચાર્ય ભગવાન શ્રીમાન્ માણિક્યસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજના પરમ વિનીત શિષ્યરત્ન શતાવધાની ગણિવર્ય શ્રી લાભસાગરજી મહારાજે કરેલ છે.

આ પુસ્તકના પ્રકાશનમાં મુનિરાજશ્રી [illegible] મુનિરાજશ્રી [illegible] મુનિરાજશ્રી [illegible] [illegible]

[illegible] સં. ૨૦૨૧ [illegible]

[illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]

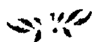
સ્થપાઈ છે શ્રી દેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ, શ્રી આગમોદય
સમિતિ શ્રી ઋષભદેવ કેશરીમલજી જૈન પેઢી અને એવી બીજી સંસ્થાઓ
દ્વારા અનેક ધાર્મિક પુસ્તકો તથા આગમોનું પ્રકાશન એમની સતત
દેખરેખ નીચે થયું છે શ્રી જૈન પુસ્તક પ્રચારક સંસ્થા દ્વારા શ્રી
આગમોદ્ધારક સંગ્રહ નામથી પુસ્તકમાળા પ્રસિદ્ધ થઈ રહી છે પૂ
સાધુ-સાધ્વીજીઓના અભ્યાસ માટે સુરતમાં શ્રી આનંદસાગરસૂરીશ્વરજી
જૈન પાઠશાળા તથા શ્રાવિકાઓમાં જૈન ધર્મના અભ્યાસ માટે શ્રી
તત્ત્વબોધ જૈન પાઠશાળા વિગેરે જ્ઞાનાભ્યાસની સંસ્થાઓ તેમના ઉપદેશથી
સ્થપાઈ છે સુરતમાં જૈનાનંદ-પુસ્તકાલયમાં એમનો મુદ્રિત અને
હસ્તલિખિત પ્રતો-પુસ્તકોનો સંગ્રહ શ્રી જૈનસંઘ માટે સુસમૃદ્ધ
પુસ્તકાલય છે. જામનગરમાં શ્રી જૈન આનંદજ્ઞાનમંદિરમાં પણ મુદ્રિત
અને હસ્તલિખિત પ્રતો- પુસ્તકોનો સંગ્રહ જૈન સંઘની જ્ઞાનપિપાસા
પૂર્ણ કરી રહ્યો છે પાલીતાણા (સિદ્ધક્ષેત્ર)માં શ્રમણ સંઘ-પુસ્તક
સંગ્રહમાં મુદ્રિત અને હસ્તલિખિત પ્રતો-પુસ્તકોનો ઘણો વિશાળસંગ્રહ છે

પૂ આગમોદ્ધારકશ્રીએ જુદી જુદી ભાષામાં અનેક ગ્રંથો રચ્યા
છે, તથા અનેક ગ્રંથો સંપાદિત કર્યા છે, જીવનના અંત સુધી જ્ઞાન-
સાધના ચાલુ હતી. ગ્રંથ રચનાઓ ચાલુ હતી

આ વ્યાખ્યાનો વાંચી અંતરમાં ઉતારી મુમુક્ષુજનો ધર્મની
આરાધના કરે એ જ ભાવના

વિ સં ૨૦૨૬
શ્રી વર્ધમાન જૈન તામ્રપત્ર
આગમમંદિર પ્રતિષ્ઠા દિન
[illegible], સુરત

પ પૂ ગચ્છાધિપતિ આચાર્યશ્રી
માણિક્યસાગરસૂરીશ્વરજી
ચરણકમલ મધુપ
મુ. [illegible]સાગર

પૂજ્યશ્રીની અપૂર્વ ભાવના.

પૂ ધ્યાનસ્થ ગુરુદેવશ્રીની ભાવના આગમોમાં આવતી પૂ મહાપુરુષોની વાર્તાઓને આરસમાં ભાવવાહી ચિત્રો ચીતરાવીને ભવ્ય અને કલાયુક્ત સચિત્ર આગમમંદિર બંધાવવાની ભાવનાથી આગમો-માંથી વાર્તાઓની નોંધ સુરતમાં શેઠ મગનભાઈ દીપચંદની ધર્મશાળામાં (ગીજડાના ઉપાશ્રય) કરાવતાં હતાં, પણ તે નોંધ અધૂરી રહી અને પૂ આગમોદ્ધારક–આચાર્યદેવ–શ્રીઆનંદસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજ તેઓ ઉપાશ્રયમાં ૧૫ દિવસ અર્ધપદ્માસને મૌનપણે અનશન કરીને વિ સં ૨૦૦૬ ના વૈશાખ વદ ૫ શનિવારે બપોરે કલાક ૪ મી ૩૨ ના નિર્વાણ પામ્યા

તે શરૂ કરેલ નોંધ ઉપરથી, પૂ આગમોદ્ધારક આચાર્યદેવ શ્રી આનંદસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજના અનન્ય–પટ્ટધર પૂ ગચ્છાધિપતિ આચાર્ય ભગવાન શ્રી માણિક્યસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજની દેખરેખમાં તૈયાર કરેલ ૪૨ વાર્તાઓનો પાલીતાણા આગમમંદિર નગરમાં છપાયેલ 'આગમ-જ્યોત' ના પુસ્તકમાં આપેલ છે તેમ અને અહીં આપેલ આગમોદ્ધારકકૃત આગમમંદિરતામ્રપત્રની પ્રશસ્તિ વાંચો

આગમોદ્ધારકકૃત આગમચિત્રરત્નાવલી

[પ્રશસ્તિ]

પ. પૂ. આગમોદ્ધારક આચાર્યદેવશ્રી

આનંદસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજે

ચિત્રમય આગમમંદિર બનાવવાના આશયથી સં. ૨૦૦૫માં પોતાની દેખ.ી આરસમાં પૂ. મુનિરાજશ્રી ગુણસાગરજી મહારાજ પાસે આગમોમાં ઉલ્લેખિત વાર્તાઓની નોંધ કરાવતાં ૬૪ ચિત્રોની નોંધ થયા બાદ અજ્ઞાત કારણસર તે અધૂરી રહી. [આ નોંધ ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર આનંદસૂરિ દે-લા-પુ-ફંડ પ્રકા.માં છપાયેલ છે.] આ નોંધમાંથી યોગ્ય સુધારા વધારા સાથે તેઓશ્રીના અનન્ય-પટ્ટધર ગચ્છાધિપતિ આચાર્ય ભગવાન્ શ્રીમાણિક્યસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજની નિશ્રામાં તૈયાર કરી સં. ૨૦૨૬ના મહાવદ ૫ ને ગુરુવારે મૂકવામાં આવ્યા છે.

પાલીતાણા તા. ૨૬-૨-૭૦

નિવેદક
એમ. બી. આમટે
[illegible]
[illegible]

સંયોજક-નિર્દેશક
પૂ. ગચ્છાધિપતિ આચાર્ય શ્રી
માણિક્યસાગરસૂરીશ્વરજીના શિષ્ય
[illegible]

વિષયાનુક્રમ

વ્યાખ્યાન-૩

સુરતના ગુરૂમંદિરના અપૂર્વદૃશ્યો અને ભવ્ય-પ્રતિમા

શ્રીઆગમોદ્ધારક-ગુરુમંદિર

[illegible] આગમોદ્ધારક આચાર્ય શ્રીઆનન્દસાગરસૂરીશ્વરજી[illegible]
ના [illegible]

[illegible]

તેનું છે તેઓ તે દરમિયાન અઢેલતા પણ ન હતા અને સૂતા પણ ન હતા જે સ્થિતિમાં ધ્યાનમાં રહ્યા હતા તેનું આબેહૂબ આ તૈલચિત્ર છે

રંગમંડપના પ્રવેશદ્વારની બંને બાજુએ ગુરુદેવશ્રીના દીક્ષાથી માંડી અંત સુધીના ચાતુર્માસની અને જીવનના મુખ્ય પ્રસંગોની નોંધ આપવામા આવી છે

રગમડપમા દક્ષિણ તરફના દ્વારની ઉપર **શ્રીઆગમોદ્ધારકે આપેલી વાચનાનું** દશ્ય છે.

રંગમડપમા પશ્ચિમ તરફની બન્ને બાજુની દીવાલો ઉપર **આગમોદ્ધારકના રચેલા સંસ્કૃતપ્રાકૃત ગ્રન્થો અને સંકલિત ગ્રન્થોનાં** નામો આરસમા અંકિત કરાવવામા આવ્યા છે.

ગભારાના પ્રવેશ દ્વાર ઉપર **રાજપ્રતિબોધનુ** દશ્ય છે. આમાં મધ્યે **ગુરુદેવશ્રી,** ડાબી બાજુએ શૈલાનાનરેશ છે ને જમણી બાજુએ રાજાએ આપેલો અમારી **પડહનો** પટ્ટક છે.

રંગમડપમા ઉત્તર તરફના દ્વારની ઉપર (૧) **સ્કંદિલાચાર્યે** આપેલી **માથુરીવાચના** છે ને (૨) **દેવર્દ્ધિગણિક્ષમાશ્રમણે** કરાવેલ પુસ્તકારોહણરૂપ **વલ્લભીવાચના** છે.

રંગમડપમા દક્ષિણ અને ઉત્તર તરફના દ્વારોની બન્ને બાજુએ ચાર દશ્યો છે. પૂ આગમોદ્ધારકઆચાર્યદેવશ્રી આનંદસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજના સદુપદેશથી સ્થપાયેલ શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ તરફથી [illegible] 'બારસાસૂત્ર' મૂળ તાડપત્ર ઉપર [illegible] અક્ષરોથી અલંકૃત કરી સુંદર ફ્રેમમા તૈયાર કરીને દીવાલ ઉપર [illegible] આવેલ છે તે એક અદ્ભુત વસ્તુ શ્રીઆગમોદ્ધારક [illegible] દર્શન કરવા લાયક બનેલ છે

[illegible] ઘુમટના [illegible] શ્રીના [illegible] શ્રમણાવસ્થા [illegible] તેમા આલેખવામાં આવી છે

•

आगममन्दिरचतुर्विंशतिका ।

आगमोद्धारकप्रणीता ।

भो भव्या ! निपुणेन शुद्धमनसा ध्यात्वा समालोक्य सा-
ऽऽख्यातान् प्राप्य सतुङ्गं पठन्ति यथा लोकयिता श्रियं ।
यत्प्रज्ञानद्वयात्र शास्त्रविततिं श्रुत्वा वचस्तोज्ज
भव्यः शास्त्रनियुक्तानां निपुणो [illegible] 'सन्नाद' ॥१॥

ध्यात्वा नेव पर [illegible]
[illegible] नेव यतो 'यगादिजिनपो' [illegible] ।
[illegible] भव्यतये [illegible]
[illegible] पद [illegible] ॥२॥

[illegible] 'गिरिराज'[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥३॥

कालोऽनुक्षणमुत्तमार्थनिधने वृद्धादरस्तत्र किं
स्यात् ते भावि पदं श्रियै इति वचः शास्त्रावलेर्नो मतम् ।
आत्मार्थोन्नतधीमतां शिवपदं तीर्थं तृतीयेऽभव-
दारेऽमरूयतमा गताः शिवपुरं जीवास्तथा नो पुरा ॥५॥

शैलेभ्यः प्रतिमा पुरा न सुलभा वक्रस्वभावे नृपे
स्वच्छो ग्रावचयोऽधुनाऽतिविशदो देशान्तरे प्राप्यते ।
तस्मां ग्रावसमुच्चये सुविधिनोत्कीर्यात्र चेत् स्थापये-
दातीर्थं भविनां मनोरथततिं सन्मार्गगां पूरये ॥६॥

नयोपदिष्टमतिभिर्भ्रमितातुरोऽद्यः
श्रुत्वा वच परपदाप्तिमयुग्रतोऽयम् ।
सद्योऽत्र शास्त्रविततेः स्थिरतां चिकीर्षु-
श्चक्रे महागमयुतं 'जिनमन्दिरं' द्राक् ॥७॥

पद्यो लक्षान् श्लोकान् विशदलिपिनोत्कीर्य विशदे
शिलानां श्रेण्यां शुभ्रे शिवसुखलभोऽस्त्वागमततेः ।
स्थलनाशेनाणां हितलतिकृते न स्मृतिपदे
कृतो नन्दीश्रीन्या शतगुणजिनार्चालिनिमलैः ॥८॥

क्रियात् पवित्र निजजीवनमाशु भव्यो ज्ञानामृतप्रमुदान्वृत्तगः ।
जिनेश्विनामेर पुण्यदीपान्तमालोकितमना [illegible] ॥९॥

[illegible] पुण्यप्रतीत्या अतिन युक्तानि जिनेन्द्राणां ।
[illegible] ॥१०॥

निश्चित्य श्रीजिनराजिभावे स्यात् केवला विज्ञानिविद्धन्या ।
कृता चतुर्दिक्षु चतुर्विंशत्य कृत्वा समन्तात् सुर्भिविजनेन्द्र ॥४॥

नित्यं स्तोत्रे जिनपजननं तन्महार्थं सुरेन्द्राः
स्वर्गादीर्घ्यनिजहितकर कर्तुं महं हिनुनाम ।
तस्मात्तत्र त्रिदिव 'विबुधाद्यै'श्च ते पञ्च कल्पाः
मन्त्रान्द्राथाद्य विबुधपतिनः 'पञ्च मेरुन' सुमह ॥५॥

न जातात्रैव जिनालयेष नित्यानन्ता कृत्यं यशोपयोजनम् ।
नामेति पश्चेत्य विशालकाये 'चतुर्मुखो आगमनामशेषा' ॥६॥

जम्बूयां जीवानां सततमपि विद्या यानानिजस्य
तीर्थः शास्त्राणां विमानानिधिनिधिनाम [illegible]ति ।
विस्तरणान् मार्गात् निर्विघ्न विद्युद्धेन [illegible]नदा
यस्या शास्त्राणां ते नित्यपणस्था नन्दीश्वरे ॥७॥

पूज्य-गच्छाधिपति-आचार्य-श्रीमाणिक्यसागरसूरीश्वरप्रणीता

श्रीवर्धमानजिनागममन्दिर-प्रशस्तिः

श्रीसिद्धभूभृत्तलहट्टिकास्थितं समुन्नतं देवविमानसन्निभम् ।
विलोक्य जैनागममन्दिरं वरं प्रयाति को भव्यजनो मुदं नहि ?॥१॥

सच्चतुःशिखरिचैत्यखार्णव-मानदेवकुलिकाविभूषितम् ।
राजते गगनचुम्बि बन्धुरं यत्र शाश्वतजिनाह्वमन्दिरम् ॥२॥

सिद्धचक्रनरमण्डलाखिल-तीर्थकृद्गणभरादिमूर्त्तियुग् ।
सिद्धचक्रगणभृद्गृहं तथा तद् जिनागमगृहं न कः स्तुते ?॥ युग्मम्

विशाले श्रीतपागच्छे कल्पद्रुमोपमे वरे ।
श्रेष्ठसाधुगणा शाखा समस्ति सागराभिधा ॥४॥

तत्राऽभवन् जिनेन्द्रस्य शासनस्य प्रभावकाः ।
मुनीश्वरा 'जयवीर'-सागरा ज्ञानसागरा ॥५॥ जह्वेरेति प्रसिद्धाः

आसंस्तेषां शिष्यरत्नाः श्रुतसंयमशालिनः ।
आगमोद्धारकाः सूरि-श्रेष्ठा आनन्दसागराः ॥६॥

तत्सूरीणां वाचनादि-सौकर्यार्थं स्वके गणे ।
संशोध्य [illegible] प्रकाशिता जिनागमाः ॥७॥

सिद्धान्तावनताः सन्तु पूर्वं पत्रादिषु ।
[illegible] ॥८॥

उत्कीर्यन्ते शिलासु ये-दानमात्रिकस्थायिनः ।
[illegible] [illegible] मुनीनामेकवाक्यवत् ॥९॥

यस्मिन् [illegible] [illegible] [illegible] ।
मुनीनां तीर्थयात्राया उपदेशात् [illegible] ॥१०॥

[illegible] श्रीशिवा[illegible] [illegible] ।
[illegible] [illegible] [illegible] ॥११॥

[illegible] तीर्थयात्रायाः [illegible] [illegible] ।
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ॥१२॥

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ।
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ॥१३॥

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ।
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ॥१४॥

वर्धमानजिनागम-मन्दिराख्यां सुश्रावकाः ।
संस्थामस्थापयन् तत्र पृथक्पृथक्पुरस्थिताः ॥१८॥

आरासरीयशिलासु धवलासु दृढासु च ।
शरवेदान् ततः संस्था सिद्धान्तानुदकीरयत् ॥१९॥

उत्कीर्णागमशिलाभिः महागमप्रणायिनाम् ।
प्रतिमाः स्युस्तदा भव्य-मिति पूज्यैर्विचारितम् ॥२०॥

ज्ञात्वा विचारं सूरीणा संस्था च निरमापयत् ।
भव्याकृतीस्तथा मानो-पेता मूर्त्तीः परःशताः ॥२१॥

शिलारूढागमाना च प्रतिमानां जिनेशिनाम् ।
संस्थापनाय मन्दिरं संस्थयाऽथ विचारितम् ॥२२॥

आसीत् सूर्यपुरे श्राद्धः फूलचन्द्रेतिसञ्ज्ञकः ।
उदारस्तस्य छगन-भार्इत्याख्यां वरः सुतः ॥२३॥

तद्वंशी शान्तिचन्द्रोऽस्ति तस्य गुरुभक्तिमान् ।
सद्धर्म [illegible] तस्य बालोऽनघ [illegible] ॥२४॥

ज्ञात्वा च तच्छ्रद्धिका-समीपस्था वसुन्धरा ।
संस्थयाऽऽगममन्दिर-निर्माणार्थं नृपान्तिकात् ॥२५॥

[illegible] नरेशात्-नन्देन्द्र [illegible] तिथौ ।
[illegible] ॥२६॥

उमाकाहंसपुरेण [illegible] श्रुतिना ।
[illegible] [illegible] नव स्थापयत् ॥२७॥ कुलकम् ॥

[illegible]र्थाणामसांशानां स्थापनार्थं क्रमेण च ।
[illegible] निरमापयत् तत्र [illegible] ॥२८॥

[illegible] निपतन्ते प्रतिमार्थं च मण्डपे ।
[illegible] [illegible] [illegible] ॥[illegible]॥

[illegible] च [illegible] [illegible] दिशी ।
[illegible] [illegible] [illegible] ॥[illegible]॥

[illegible] [illegible] कृता ।
[illegible] [illegible] [illegible] ॥[illegible]॥

[illegible] [illegible] [illegible] कृता ।
[illegible] [illegible] [illegible] ॥[illegible]॥

नवग्रहार्चनमहा-पूजाङ्गरचनादिकः ।
द्वादशान् दिवसान् यावत् प्रावर्त्तत प्रमोदतः ॥३६॥ युग्मम्

प्रत्यहं तत्र स्वधर्मि-वात्सल्यमभवत् तथा ।
प्रभावनादीनि धर्म-कृत्यानि च विशेषतः ॥३७॥

दिवसेऽन्त्ये महास्नात्र-मष्टोत्तरशताह्वयम् ।
जेमयित्वा जनान् सर्वान् ग्रामश्च निर्धूमीकृतः ॥३८॥

प्रतिष्ठावसरे तत्र भूयांसो मुनयो वराः ।
तं महं द्रष्टुमायाताः श्रावकाश्च सहस्रशः ॥३९॥

विलोक्य मुदिताः सर्वे प्रशंसन्तो महोत्सवम् ।
अदृष्टपूर्वरङ्गेण स्वस्वस्थानमगुर्जनाः ॥४०॥

इत्युत्सवो महानेष मनुष्यमरणोज्झितः ।
निर्विघ्नं पूर्णतां प्रापत् पादलिप्तपुरे वरे ॥४१॥

आचार्यानन्दसागर-सूरिपट्टधरो मुदा ।
प्रशस्तिमेतामलिखत् सूरिर्माणिक्यसागरः ॥४२॥

[illegible] भगवच्छ्री महावीरस्य

[illegible]

प्रणीत

जिनेन्द्रा यदीयान् प्रमाणानयमाला,
  यतः शाश्वतस्य जिनेशागमानाम् ।
[illegible] सिद्धमार्गागतः [illegible],
  [illegible] ॥१॥

[illegible]-
  [illegible]
[illegible]
  [illegible]

श्रीसिद्धक्षेत्रीयश्रीवर्धमानजैनागममन्दिरान्तर्गतशिलोत्कीर्णपञ्चचत्वारिंशदागमानुसृत्यात्र सुरतबन्दरे श्रीआगमोद्धारकनाम्न्या संस्थया श्रीवर्धमानजैनताम्रपत्रागममन्दिरं कारयित्वा ताम्रपत्रेषूत्कीर्य स्थापितास्ते ॥ आगमोद्धारकाचार्यानन्दसागरसूरीश्वरोपदेशाद् द्वे अपि आगममंदिरे एते जाते श्रीसिद्धक्षेत्रीय श्रीवर्धमानजैनागममन्दिरं १९९९ वैक्रमीये प्रतिष्ठितं, इदं तु २००४ ॥

શ્રીવર્ધમાનજૈનતામ્રપત્રઆગમમંદિરની પ્રશસ્તિ

સુરતવાસ્તવ્ય ઉપકેશ જ્ઞાતીય સ્વર્ગસ્થ રાવબહાદુર શેઠ નગીનચંદ ઝવેરચંદ ઝવેરીના સુપુત્ર શા સોભાગચંદ નગીનચંદના પુત્ર ગુલાબચંદના સ્મરણાર્થે તેમના માતુશ્રી સુશ્રાવિકા રતનબાઈએ આગમોદ્ધારક તપોગચ્છીય ૧૦૦૮ શ્રી આનંદસાગરસૂરીશ્વરજીના ઉપદેશથી તામ્રપત્રઆગમમંદિર બાંધવા આ જમીન શ્રીઆગમોદ્ધારક સંસ્થાને વિક્રમસંવત્ ૨૦૦૨ના ભાદરવા વદ ૪ને શનિવારે ભેટ કરી છે.

શ્રીતપાગચ્છીય આગમોદ્ધારક આચાર્યદેવ શ્રીઆનંદસાગરસૂરીશ્વર મહારાજે સુરત શહેરમાં ગોપીપુરામાં શ્રીઆગમોદ્ધારક સંસ્થાએ કરાવેલા [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] વીસ [illegible] [illegible] અને શ્રીસિદ્ધક્ષેત્ર શ્રીવર્ધમાનજૈનઆગમમંદિરમાં [illegible] [illegible] [illegible] આગમોના અનુસારે તામ્રપત્ર [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] શ્રીવર્ધમાનજૈનતામ્રપત્રઆગમમંદિરની [illegible] [illegible] [illegible] ૨૦૦૪ના મહાવદિ ૩ને [illegible] તા. ૧૩-૨-૪૮ના [illegible] ॥

णमोत्थु णं समणस्स भगवओ महावीरस्स

આગમોદ્ધારક-આચાર્ય-પ્રવર-શ્રીઆનંદસાગરસૂરીશ્વરેભ્યો નમઃ

આગમોદ્ધારકની અમૃતદેશના

દેશનાકાર

આગમોદ્ધારક-આચાર્ય-શ્રીઆનંદસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજ

વ્યાખ્યાન પહેલું

જગતની ઓળખ કેળવાય છે. પણ
પોતાની ઓળખ કેળવાતી નથી

आर्तध्यानाख्यमेकं, स्यान्–मोहगर्भं तथापरम् ।
सज्ज्ञानसङ्गतं चेति, वैराग्यं त्रिविधं स्मृतम् ॥१॥

શાસનકાર મહારાજા ભગવાન શ્રી [illegible] [illegible]

તમામની ચિંતા કરી, પણ પોતાની ચિંતા કરવાનો આ જીવને વખત મળતો નથી પોતાનું સુધારવાની કંઈ પણ વાત હોય ત્યા કહી દે છે કે 'વખત નથી.' ત્યારે બીજા કામો પુરસદ વગર થાય છે? બાયડી, છોકરાં વગર પુરસદે સંભાળાય છે? પુરસદ પોતાનુ વિચારવામાં મળતી નથી આંખની કારીગીરી બીજા પદાર્થો દેખાડવામા કામ લાગે છે, તેવી રીતે આ જીવ પારકી પંચાતમાં આખી જિંદગી ગુમાવે છે, પણ પોતાને માટે ઘડી પુરસદ કાઢતો નથી. પોતાનુ સ્વરૂપ શું, તે કેમ પ્રગટ થાય, તેના સાધનો કયા તે બાબતનો વિચાર સરખો કરતો નથી. કદાચ વિચાર કરવા બેસે તો ત્યા એ દુનિયાની પંચોજણ તો ખરીજ. પેલા સામાયિક કરનારા શેઠનુ ચિત્ત ઢેડવાડે ગયુ હતું તેથી કોઇએ પુછયું હતું કે શેઠ કયાં ગયા છે? ત્યારે વિશિષ્ટ જ્ઞાન ધરાવનાર વહુએ કહ્યું હતું કે ઢેડવાડે ગયા છે. વિચાર કરવાનું ચિંતવાતુ નથી, ચિંતવાય છે તો અમલ કરવો મુશ્કેલ છે આ દશામા આત્મસ્વરૂપ કોણ પ્રગટ કરી દે? કોઇ માણસ બેંકમા જતો હોય તો એના ચેક લેતો તમારો પણ વટાવતો આવે પણ આત્મસ્વરૂપ તમારૂં બીજો કોઈ પ્રગટ કરી શકે તેમ નથી બીજાની શક્તિ છે છતાં પ્રગટ ન કરે એમ નહિ પણ જગતમા તેવા પ્રકારની શક્તિ નથી ચાહે તો કેવળી હોય, ચાહે તો ગણધર હોય કે તીર્થંકર હોય, કોઇથી ન થાય નહિ. આત્માની પોતાથીજ થાય તેમ છે ક્ષપકશ્રેણિ વગેરે કેવળી અનંતકર્મોને અન્તર્મુહૂર્તમા બાળીને ભસ્મ કરે છે પણ એક જીવનુ તેઓ કલ્યાણ કરી શકતા નથી. એક તીર્થંકર કેવળીઓ બીજા જીવોના કર્મો બાળીને નાશ કરતાં નહિ. ધર્મનું પ્રયોજન કર્મક્ષયાર્થે છે. કર્મોની નિર્જરા કરવી એજ સાધ્ય રાખવાનું છે એ સિવાય [illegible] કે [illegible] કે [illegible] નામ તો સ્વરૂપથી જુદો છે

[illegible] એ વાત કેમ બને ?

[illegible]

મોક્ષ તથા ભવના કારણ એવો કાંઈ ભેદ છે નહિ. એ વિભાગ એણે તીર્થંકરના વચનથી પાડ્યો. અજવાળું છે, હીરો અને કાંકરો જોડે પડ્યો છે, પણ આખ ન ખોલે તો? અજવાળું પડદાવાળું હોય તો શું થાય? તેવી રીતે આપણા આત્મામા શક્તિ તો બે ઘડીમાં મોક્ષ લેવા જેટલી છે; અત્યારે મિથ્યાત્વી હોય અને કાચી બે ઘડીમા કેવળ પામી મોક્ષે જાય છે. શક્તિ ઓછી નથી પણ આંખની આડે એક દોરાના પાંપણ આવવાથી માઈલો સુધી દેખાવાની શક્તિ દૂર થાય છે તેવીજ રીતે આ આત્મામા કેવલ્યસ્વરૂપ પ્રાપ્તિની શક્તિ છે પણ પાંપણની જેમ કર્મપુદ્ગલો આડા આવી જાય તો એ એને લઈને નિરર્થક થાય છે કર્મપુદ્ગલોને લઈને અનુત્સાહપણું આવી જાય છે ઉત્સાહવાળો હોવા છતા જિનવચનરૂપી અજવાળુ ન હોય તો શું થાય? અન્યમતમા પાપનો ડર નથી એમ નથી પણ મોક્ષ ઇચ્છા નથી. આખો પ્રયત્ન કરે પણ અજવાળુ ન હોય તો હીરા કાકરાનો વિવેક શી રીતે થાય? એવી રીતે જિનેશ્વર મહારાજના વચનરૂપી અજવાળું ન મળે ત્યાં સુધી મોક્ષના કારણો તથા ભવના કારણોના વિવેકને સમજી શકાય નહિ.

ચિત્રસારથિએ પ્રદેશી રાજાને કેવી રીતે સુધાર્યો? ભાવનાની સ્થિરતા કેવી જોઈએ?

પ્રદેશી રાજા કેવો હતો? હંમેશા એના હાથ લોહીથી ખરડાયેલા રહેતા હતા દેશદેશાન્તરમાં પણ એની જાહેરાત એવી થએલી કે એ રાજા પરમ અધર્મી, નાસ્તિક તથા પાપી છે ચિત્રસારથિ નામના પ્રધાન પોતાને જે કેશી મહારાજ તરફથી ધર્મ પ્રાપ્ત થયો છે તેમને ત્યાં (પોતાના એટલે પ્રદેશીના નગરમાં) આવવાની વિનતિ કરે છે કેશી મહારાજ જણાવે છે કે [illegible] રાજા [illegible] તો પધારવાના નહિ સુધરેલા

વ્યાખ્યાન પહેલું

[illegible]

ભાવનામાં ટક્યા તે ભાવનામાં આવું થાય તો તમે ટકો? એ ભાવિક અને મહાધૈર્યશીલ શેઠે તો બારમા દેવલોકનું ફળ ઉપાર્જન કર્યું. તમારે તો ચડતાં ચાર ઘડી, ઉતરતા મિનિટ, ન મહારાજ પાસે જવું, ન સામાયિક કરવુ; તમારી એક ઘડીની વિનંતિ નિષ્ફળ જતાં તમારી એ દશા થાય ત્યારે જીરણશેઠની ચચ્ચાર મહિનાની વિનતી નિષ્ફળ ગઈ હશે એમને શુ થવુ જોઈએ? છતાં કેટલું ધૈર્ય? અભિનવ શેઠે પણ લાભ ન મેળવ્યો. કુતરાએ ખીર ખાધી. ધર્મની શ્રદ્ધા વગરનાને ત્યાં સાધુ જાય ત્યારે તમારૂં અંતઃકરણ કઈ દશામાં જાય? હજી સુધી માનના થાંભલામાં રહી ગાય ચરી રહી છે, આપણે ધર્મ જિંદગી પર્યંત કરીએ છીએ પણ આપણા માનમા ઉણપ આવવા દેતા નથી

ચિત્રસારથિ (સારથિ એ શાખા હતી) પ્રધાને બારસબા વરસે કરેલી વિનંતિ આપણે જોઈ, કેશી મહારાજે જે જવાબ આપ્યો તે આપણે જોયો, છવટે 'જોઈ લેવાશે' એમ કહ્યું વિચારો કે પ્રધાનને મનમાં શું થવું જોઈએ? પણ કાંઈ થતું નથી પ્રધાન સુરભિપુર આવે છે અને બાગના રખેવાળને સૂચના આપી રાખે છે કે મુનિરાજો આવે ત્યારે એમને અવગ્રહ આપવો તથા ખબર આપવી ફરતા ફરતા કેશી મહારાજ પણ આવે છે, ઉદ્યાનપાળક એમને ઉતારો આપે છે અને ચિત્રસારથિને ખબર આપે છે મહારાજ પાસે ચિત્રસારથિ સાંજે, રાત્રે કે બીજે દિવસે પણ આવતો નથી આખું નગર આવે છે પણ ચિત્રસારથિ આવતો નથી (જો કે એ તો હેતુપૂર્વક જ નથી આવતો) આ ઠેકાણે સાધુ પોતાની સ્થિતિ ભૂલે તો શું થાય? 'મારા માટે વિનંતિ કરવા આવનારને તો પત્તો નથી' એમ બોલી દે? ના. બીજાએ આવવું એ પોતાના માટે છે કે સાધુ માટે? [illegible] આવનારને પોતાને [illegible] કરે છે. તો સાધુ

જેવી આશા આ માટે રાખી? 'આવો આવ, આવો ભેરુ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] નામનો [illegible] કરે છે [illegible] [illegible] પટે, [illegible] નાનો [illegible] પ્રયોજન નથી, [illegible] પ્રયોજન છે, તેવી રીતે જીવનના [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે, તેવી રીતે [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] તે તે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

તૈયાર ઘોડા ખેલાવતાં જ્યારે થાક્યો ત્યારે રાજાને એજ બગીચામાં પ્રધાન લાવે છે.

ગુરૂમહારાજના ઉપદેશની અસરથી બે ઘડીમાં પરમનાસ્તિક કેવો આસ્તિક થયો?

રાજા પણ આસાયેશ માટે ત્યાં આવે છે ભાવતું હતું અને વૈદ્યે કહ્યું! કેશી મહારાજા વ્યાખ્યાન વાંચી રહ્યા છે. તે વખતે લોકો કુતૂહળી નહોતા રાજા બગીચામાં આવે છે. તો પણ કોઈ ઉભુ થતું નથી છેટેથી કેશી મહારાજને ધર્મોપદેશ આપતા જોઈ પ્રદેશી રાજા કહે છે; પેલો બરાડા કેમ પાડે છે? ચિત્રસારથિ–બરાબર છે પધારો સાહેબ. આપ જાતેજ ખુલાસો કરો ચાલો સાથે આવું બન્ને સાથે આવે છે ત્યા ચિત્રસારથિ વંદના પણ નથી કરતો. સાધુ મગજના ફરેલા હોય તો અહિં શું થાય? વંદના કરનારો વંદના પોતાના માટે કરે છે કે સાધુ માટે? જો પોતાના માટે હોય તો ગરજ હશે તો કરશે, એમાં સાધુએ વિકલ્પો કરવાની જરૂર શી? વંદના વ્યક્તિને થાય તો ઉચિત કે ગુણને થાય તો ઉચિત? ગુણ પોતામાં નથી એવું માનનાર જગતમા કોઈ નથી. મારામા ઉચિત ગુણો નથી એવું કહેનાર જગતમા કોઈ નથી પોતાને વંદન કર્યું કે ન કર્યું તે સાધુને તપાસવાનું હોતું નથી ચિત્રસારથિ સ્તબ્ધ ઉભો છે, પ્રદેશી રાજા સાંભળે છે પ્રદેશી રાજાના તમામ પ્રશ્નોના ઉત્તર કેશી મહારાજા [illegible] દે છે પ્રદેશી રાજાને હવે કેશી મહારાજા [illegible] [illegible] છે રાજા બે ઘડીમા ફેરવાઈ ગયો [illegible] [illegible] [illegible] કેશી મહારાજના ઉપદેશથી ધર્મમૂર્તિ [illegible] ધર્મ [illegible] એને બીજા [illegible] અને [illegible] પ્રદેશી રાજા [illegible] કે એને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] સૂર્યકાંતાને [illegible] [illegible] સૂર્યકાંતાના [illegible]

ભોગવટામાં વિઘ્ન પડયું ત્યારે એને એ વિચાર થયો. બાયડીનો કલ્પાંત થાય તો ધર્મ ન કરવો એવું કહેનારા આ વાત ધ્યાનમાં રાખે. સૂર્યકાંતા રોઈ હશે, ઝુરી હશે, રોતા ઝુરતાં કેટલું કંટાળી હશે ત્યારે ઝેર દીધું હશે. રાણીના રોવાને જુએ તો પ્રદેશી રાજા દેશવિરતિ પણ પાળી શકે નહિ. રાણીનું રોવું, ઝુરવું શું પ્રદેશી રાજાના ધ્યાન બહાર હતું? રાણી રાજાને ઝેર દે છે, પ્રદેશી રાજાને શરીરમાં ઝેર વ્યાપે છે, રાજાને માલુમ પડે છે કે આ ઝેર રાણીએ દીધું પણ 'નખોદ જજો તે કેશી મહારાજનું કે જેના યોગે રાણીએ મને ઝેર દીધું' આવો વિચાર એક રૂંવાડે પણ આવ્યો નહિ. એવો વિચાર તો નિર્ભાગીને આવે. ભાગ્યશાળી તો વિચારે કે સગાંસબંધી સ્વાર્થના છે, એટલે સ્વાર્થ સર્યો ત્યાં સુધી ઠીક પછી રાણીએ ઝેર દીધું. પોતાને મારવાનું કારણ રાણીને વિષયાપણું નથી પાળવું એ છે એમ પ્રદેશી રાજા જાણે છે. નાસ્તિક સ્ત્રી ધણીને મારવા માગે તેનું પરિણામ શું હોવું જોઈએ? રબારીમાં કહેવાય છે કે 'લે છાલી ને હું ચાલી', સૂર્યકાંતાને માત્ર છાલી કાઢવાની ફીકર છે એ વાત રાજાના ધ્યાનમાં આવી. દેશવિરતિધર્મના પાલનમાં આટલી અડચણ આવે તો તેનાથી ઉત્તમોત્તમ (સર્વવિરતિ) ધર્મને અંગે પૂછવું જ શું? ઝેર ઉતારનાર રત્ન જે તીજોરીમાં છે તેની શોધ થવા લાગી તેથી રાણીએ જાણ્યું કે આ તો બચી જશે એટલે અરરર! શું થયું! એમ બોલતી, રડતી, વાળ છૂટા મૂકીને એ ત્યાં આવી રોતી રોતી રાજાના દેહ ઉપર પડી અને વાળ ફેલાવીને અંગુઠાના નખથી રાજાનું ગળું દાબી દીધું. વિષયભોગની તૃષ્ણા જગતને કેવું [illegible] છે? રાજાને ધર્મામૃત મળ્યું છે તેથી વિચારે છે કે–'રાણી ભલે એ વેર બાંધે પણ હું વેર બાંધું નહિ.' પોતાને ઝેર દઈને તથા છેવટે નખ દઈને મારનાર ઉપર પ્રદેશી રાજા દયા વરસાવે છે. જેના હૃદયમાં દેશવિરતિની [illegible]

હુતા એવો પ્રદેશી રાજા ભોગનો ત્યાગ કરવાથી રાણી એને ઝેર દે છે છતાં આવી સમતામાં રહ્યો. આ પ્રભાવ શ્રીજિનેશ્વરદેવના વચનનો છે.

શ્રીજિનેશ્વરદેવના વચનનો પ્રભાવ અનન્ય છે, અનુપમ છે.

અંધારામાં હીરા અને કાંકરામાં ફરક જણાતો નથી. આજ ભવિ જીવ, આજ જગતમાં ભમનારો જીવ, તેવો વિવેક જિનેશ્વરના વચન માત્રથીજ થાય છે. શ્રીજિનેશ્વરદેવ બીજા જીવના કર્મોનો ક્ષયોપશમ પોતે કરી દેતા નથી, છતાં ઉપકારી છે કેમકે એમનાં વચનો કર્મક્ષયનાં સાધનભૂત છે. એ વચનોનું આલંબન ન હોય તો આપણે કલ્યાણ કરી શકતા નથી. અજવાળુ છતાં પણ દેખનારાઓએ પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. અજવાળા તરીકે શ્રીજિનેશ્વરદેવનુ વચન છે. 'હુ કોણ? મારી અવસ્થા કઈ?' એ કોઈ દિવસ આપણે વિચાર્યું ? એ વિચારવાની આ જીવને ફુરસદ નથી, ફુરસદ માત્ર રોડા રમાડવાની છે. માત્ર આત્માના અવલોકનની ફુરસદ નથી. માટે જ શ્રી હરિભદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ બુદ્ધિ સુધારવાનું કહે છે આત્માના સ્વરૂપને જાણો છો, માનો છો, ધ્યેય રાખો છો છતાં કાર્ય આવે ત્યારે ફુરસદ મળતી નથી ? એનુ કારણ જીવ દુનિયાદારી તરફ રંગાએલો છે. આત્માને જોવો હોય, બંધનથી છોડાવવો હોય તો આ રંગ ધોઈ નાખો એનું જ નામ વૈરાગ્ય છે. રોડાં, ફુકાની રમતને મૂકી દ્યો એ છોડવાનુ તમને જ્ઞાનદૃષ્ટિએ જણાવવામા આવે છે ત્રણ પ્રકારે છોડી શકાય છે માટે વૈરાગ્યના ત્રણ પ્રકાર છે.

વૈરાગ્યના ત્રણ પ્રકાર : આર્ત્તધ્યાનવૈરાગ્યનું સ્વરૂપ

વૈરાગ્યના ત્રણ પ્રકાર છે. (૧) આર્ત્તધ્યાન વૈરાગ્ય (૨) મોહગર્ભિત વૈરાગ્ય (૩) જ્ઞાનગર્ભિત વૈરાગ્ય. આર્ત્ત પ્રત્યે નાગ મોટા દેખે નહીં પણ આતરાગની વાત આવે ત્યાં ભાઈ ક્યાંનો ? ત્યાં

વૈરાગ્ય આવ્યો એ શાનો? પૈસાની પૂજાનો! બાયડી ઉપર રાગ છતાં એ ઘરમાંથી કાઢ ઉઠાવી જાય ત્યારે 'મુઈ રાંડ' કહી દ્યો છો ને? તો તે વૈરાગ્ય છે? લક્ષ્મીની લાલચમાં લોભાયા, આનું નામ દુઃખગર્ભિત વૈરાગ્ય, આર્ત્તધ્યાન વૈરાગ્ય એ વૈરાગ્યવાળાનું લક્ષ્ય આરંભ, પરિગ્રહ, વિષય, કષાયમાં હોય છે. તમે આર્ત્તધ્યાન (દુઃખગર્ભિત) વૈરાગ્યનું સર્ટિફિકેટ કોને દ્યો છો? ચિત્રામણનું સર્ટિફિકેટ આંધળો દે એની કિંમત શું? આંધળો ડ્રોઇંગ માસ્તર હોઈ ન શકે વૈરાગ્યના લક્ષણ જાણ્યા વગરનો મનુષ્ય વૈરાગ્યને અંગે સર્ટિફિકેટ આપી દે તો કેવો ગણાય? ભાગીદારીને અંગે વાંધો પડવાથી રાગ ખસે એટલે વૈરાગ્ય થાય એ વૈરાગ્ય કેવો? આર્ત્તધ્યાન વૈરાગ્ય એટલે એક પદાર્થ પરથી રાગ ખસી બીજામાં રાગ થાય તે. ચિત્ત ઉઠ્યું તેજ વિરાગ. પત્નીના વિયોગથી રાગવાળી વસ્તુ છોડી દીધી તે કેવો વૈરાગ્ય? આત્મા બુઝે તે વખતે આર્ત્તધ્યાન હોતું નથી. ઇષ્ટના વિયોગથી અનિષ્ટના સંયોગથી આત્મઘાત કરવા પણ કોઈ તૈયાર થાય છે. આર્ત્તધ્યાન વૈરાગ્ય ડગલે ને પગલે હોય છે. દુઃખગર્ભિત કિંવા આર્ત્તધ્યાન વૈરાગ્ય, ઇષ્ટના વિયોગ કે અનિષ્ટના સંયોગથી થતા દુઃખથી રાગરહિતપણું થાય તેને કહેવામાં આવે છે. આ વૈરાગ્ય શું કાર્ય કરે છે? અન્યધર્મોની અપેક્ષાએ વિચારીએ તો ઘણી પાછળ ખાવાપીવાનો ત્યાગ કરાવે છે. એજ ધ્યાનને અંગે શ્રી હરિભદ્રસૂરિજી કહે છે કે—'વોસિરે વોસિરે' કરી [illegible] આપનારને, [illegible] આપ્યા પછી [illegible] એમાં કંઈ દેવાદેવા નથી પાપના ક્લેશ કરે તે ક્લેશાદિ પ્રવૃત્તિની સાથે તેને કંઈ લાગતું વળગતું નથી. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] મનો માને છે [illegible] [illegible] [illegible]

જાય છે શોક કરનારની પોક તિર્યંચગતિ આપાવે છે હવે આર્ત્તધ્યાન વૈરાગ્ય શાથી થાય ? એકજ કારણથી, તમે તે વસ્તુમાં મુંઝાયા છો. વસ્તુ પેલાના શોકે છૂટી છે. વસ્તુને અસાર માની વસ્તુ છોડી નથી જ્યાં ધાર્યું ન થાય ત્યા માત્ર તે ખાતર જે ત્યાગ કરો છો ત્યાં જ્ઞાનબુદ્ધિ નથી માટે હરિભદ્રસૂરિજી જણાવે છે કે પોતે પોતાને ખાસ ઓળખવાની જરૂર છે.

*

વ્યાખ્યાન બીજું

— જૈનદર્શનરૂપી દુર્બીન —

સ્વરૂપ અને સંયોગો સમજો.

શાસ્ત્રકાર મહારાજા, શ્રીમાન્ ન્યાયાચાર્ય યશોવિજયજી ઉપાધ્યાયજી મહારાજ જ્ઞાનસાર પ્રકરણ નામક ગ્રન્થ કરતા સૂચવી ગયા છે કે જે દરેક ભવ્ય આત્માઓએ, પ્રત્યેક મોક્ષાર્થીઓએ અને દરેક મોક્ષ મેળવવા માગનારાઓએ પોતે કઈ સ્થિતિમાં છે, કયા સ્વરૂપમાં છે અને કયા સંયોગોમાં મૂકાએલા છે તેનો વિચાર અવશ્ય કરવો જ જોઈએ. આત્મા જ્યાં સુધી પોતે કોણ છે, પોતાનું સ્વરૂપ શું છે, પોતે કઈ સ્થિતિમાં છે અને કયા સંજો-ગોમાં છે એનો વિચાર કરતો નથી ત્યાં સુધી લૌકિક માર્ગનાઓ આત્મા કાર્યની સિદ્ધિ પણ કરી શકતો જ નથી. આ વાત જ જ્યારે એનો વિચાર પ્રત્યેક માનુષ કરે છે ત્યારે જ તેનું કાર્ય ફળે છે ધર્મીની ધર્મ ધારણી હોય તે પોતાનું સ્વરૂપ તપાસે છે

કે પોતે ઘાણી જોડવાની સ્થિતિમાં છે તેની પાસે ઘાણીની સામગ્રીરૂપ બળદો પણ હોય પરંતુ જો રેતીના સ્વરૂપને તે ન જાણે તો ?

વસ્તુનું જ્ઞાન આપો.

ઘાંચીરાજ જો રેતીના સ્વરૂપને ન જાણે અને ઘાણીમા રેતી નાખીને જ તેને પીલ્યા કરે તો ? તો તેની મહેનત જ નકામી જાય કે બીજું કાંઈ ? હવે જુઓ કે આ સંયોગોમા ઘાંચીએ પોતાની સ્થિતિ વિચારવામા ભૂલ કરી નથી, તેણે સાહિત્ય સંયોગોમાં ભૂલ થવા દીધી નથી પરંતુ તેની ભૂલ મૂળભૂત વસ્તુના સ્વરૂપ જાણવામા રહેલી છે. ઘાંચી રેતીનું સ્વરૂપ નથી જાણતો તેથી તે ચક્કરે ચઢે છે તેજ પ્રમાણે આ જીવ પણ જો પોતાનુ સ્વરૂપ ન સમજે તો તે ચક્કરે જ ચઢે છે. સંસારની સ્થિતિનું ભાન તો જીવને હોય છે, પોતાની જન્મસ્થિતિને તો દરેક જ જીવ સમજે છે જીવાત્મા ગમે તે ક્ષેત્રમા ગમેલો હો તે દેવતા તરીકે જન્મેલો હો, મનુષ્ય યોનિમા જન્મેલો હો, તિર્યંચ યોનીમા જન્મેલો હો અથવા તો નારકી તરીકે જન્મેલો હો પરંતુ પ્રત્યેક જીવ આ સંસારમા પોતાની જન્મસ્થિતિ કેવી છે તે તો બહુ જ સારી રીતે સમજે છે

જીવતત્ત્વની શોધ કોણે કરી ?

પોતાની જન્મસ્થિતિ તો દરેક જીવ જાણે છે વળી તે ઉપરાંત આર્યક્ષેત્રાદિ અનુકૂળ સંયોગો પણ ઘણાને મળેલા હોય છે આ રીતે ઘણા જીવોને સ્થિતિ અને સંયોગો અનુકૂળ હોય છે. પરંતુ તે છતાં તેઓ ઇષ્ટ વસ્તુને પામી શકતા નથી, કારણ કે તેઓ જીવનું સ્વરૂપ શું છે તે જાણતા નથી જો [illegible] આપણો જીવનું સ્વરૂપ જાણતા નથી તેઓ ઇષ્ટ વસ્તુને [illegible] [illegible] કે તે હવે જુઓ રેતીનું સ્વરૂપ જો નહીં જાણતો [illegible]

સ્વરૂપને જે નથી પીછાણતો તે માણસ તલની પેઠે રેતીને ઘાણીમા નાખીને પણ તેલ ઇચ્છે છે, પરંતુ તેલની પ્રાપ્તિ તેને થવા પામતી નથી. એ જ સ્થિતિ અહીં પણ છે. જીવતત્ત્વને ફક્ત આપણે જૈનો જ માનતા નથી જીવતત્ત્વને તો તમામ આર્યો માને છે. શૈવ, વૈષ્ણવ, સ્વામીનારાયણ ઇત્યાદિ વિવિધસંપ્રદાયવાળા આર્યો જીવતત્ત્વને માને છે. તે ઉપરાત મુસલમાન અને ખ્રીસ્તિ જેવા પણ જીવતત્ત્વને તો માને છે.

બોલો છો પણ સમજતા નથી.

જગતમાં આ રીતે સઘળા જ જીવતત્ત્વને માને છે પરંતુ તેઓ તેટલી માન્યતા માત્રથી જ સત્ય વસ્તુને પામી શકતા નથી, કારણ કે જીવતત્ત્વ બોલ્યા છતા તેઓ જીવતત્ત્વના સ્વરૂપને જાણતા નથી. નાના છોકરાઓ વાતવાતમાં હીરો બોલે છે. નાના છોકરાઓ ઉપરાંત અબાણ અજ્ઞાન માણસો કાચના કટકાને જ હીરો કહે છે અને ઝવેરીઓ હીરાને જાણીને હીરોશબ્દ બોલે છે પરંતુ ખરા પ્રમાણભૂત શબ્દો તો પેલા ઝવેરીના જ ગણાય છે અને તે જ હીરાને તેમજ તેના સાચા મૂલ્યને પામી જાય છે કારણ કે ઝવેરી હીરાનુ સ્વરૂપ સમજીને પછી તેને હીરા તરીકે બોલે છે. જે છોકરો અથવા જે માણસ હીરાને ઝવેરીઓ હીરો કહ્યા માટે પોતે પણ હીરો કહે છે તેને આપણે ઝવેરી કહી દેતા નથી. કાચને અથવા કાચના કકડાને તેણે હીરો નથી કહ્યા પરન્તુ તે છતા તેને આપણે ઝવેરી નથી કહ્યો કારણ કે તે હીરાનુ સ્વરૂપ જાણીને હીરાને હીરા તરીકે હીરો કહેતો નથી પરંતુ માત્ર [illegible] શબ્દ જ તે વાપરે છે

[illegible] પ્રવર્તાવે છે કોણ ?

જેમ નાના છોકરાઓ અજ્ઞાનીઓ અને બીજાઓ હીરાને હીરા તરીકે [illegible] જાણીને તેને હીરો કહેતા નથી, તેમ અન્ય [illegible] પણ

સ્વરૂપને જે નથી પીછાણતો તે માણસ તલની પેઠે રેતીને ઘાણીમા નાખીને પણ તેલ ઈચ્છે છે, પરંતુ તેલની પ્રાપ્તિ તેને થવા પામતી નથી. એ જ સ્થિતિ અહીં પણ છે. જીવતત્ત્વને ફક્ત આપણે જૈનો જ માનતા નથી જીવતત્ત્વને તો તમામ આર્યો માને છે. શૈવ, વૈષ્ણવ, સ્વામીનારાયણ ઈત્યાદિ વિવિધસંપ્રદાયવાળા આર્યો જીવતત્ત્વને માને છે. તે ઉપરાત મુસલમાન અને ખ્રીસ્તિ જેવા પણ જીવતત્ત્વને તો માને છે.

બોલો છો પણ સમજતા નથી.

જગતમાં આ રીતે સઘળા જ જીવતત્ત્વને માને છે પરંતુ તેઓ તેટલી માન્યતા માત્રથી જ સત્ય વસ્તુને પામી શકતા નથી, કારણ કે જીવતત્ત્વ બોલ્યા છતા તેઓ જીવતત્ત્વના સ્વરૂપને જાણતા નથી. નાના છોકરાઓ વાતવાતમા હીરો બોલે છે. નાના છોકરાઓ ઉપરાત અભણ અજ્ઞાન માણસો કાચના કટકાને જ હીરા કહે છે અને ઝવેરીઓ હીરાને જાણીને હીરાશબ્દ બોલે છે પરંતુ ખરા પ્રમાણભૂત શબ્દો તો પેલા ઝવેરીના જ ગણાય છે અને તે જ હીરાને તેમજ તેના સાચા મૂલ્યને પામી જાય છે કારણ કે ઝવેરી હીરાનું સ્વરૂપ સમજીને પછી તેને હીરા તરીકે બોલે છે. જે છોકરા અથવા જે માણસ હીરાને ઝવેરીએ હીરા કહ્યા માટે પોતે પણ હીરા કહે છે તેને આપણે ઝવેરી કહી દેતા નથી. કાચને અથવા કાચના ટુકડાને તેણે હીરા નથી કહ્યા પરંતુ તે છતા તેને આપણે ઝવેરી નથી કહ્યા કારણ કે તે હીરાનું સ્વરૂપ જાણીને હીરાને હીરા તરીકે હીરા કહેતો નથી પરંતુ માત્ર ગુરુના શબ્દ જ તે બોલે છે

[illegible] પ્રવર્તાવે છે કોણ !

જેમ બાળકો અજ્ઞાનીઓ અને ભોળાઓ હીરાને હીરા તરીકે જાણીને તેને હીરા કહેતા નથી, તેમ અન્ય મતોએ પણ

બંને શંકામાં રહેલી ભિન્નતા.

પહેલા ગણધરને પણ શંકા ત્યાંથી જ ઉત્પન્ન થઇ છે કે 'વિજ્ઞાનઘન એવ.' અરે એ જ પદોથી ત્રીજા ગણધર ભગવાનને પણ શંકા ઉત્પન્ન થઇ છે. બન્ને ગણધર ભગવાનોના શંકા એક જ સ્થળેથી ઉત્પન્ન થઇ છે. શંકાના કારણ અને સ્વરૂપ એક જ છે તો પછી બંનેની શંકાઓ જુદી કેમ હોઇ શકે? છતાં આપણે હવે જોઇશું. અને વિચાર કરીને કબુલ રાખીશું કે બન્નેની શંકાઓ જુદી જ છે અને જુદી છે એ જ વ્યાજબી છે. પહેલી વાત તો એ છે કે જો પહેલા ગણધરની શંકા અને ત્રીજા ગણધરની શંકા એક જ હતે, તો તો પહેલા ગણધરની શંકાનું સમાધાન થયા પછી ત્રીજા ગણધર ભગવાનની શંકાનું એની મેળે જ સમાધાન થઇ જતે, પરંતુ પહેલા ગણધરની શંકાનું સમાધાન થવા છતાં ત્રીજા ગણધરની શંકા કાયમ રહે છે એ ઉપરથી પણ એક વાત તો એ સ્પષ્ટ થાય છે કે બન્નેની શંકા અવશ્ય જુદી હોવી જ જોઇએ.

જીવ અને દેહ.

પહેલા અને ત્રીજા ગણધર ભગવાન્ બંને નાસ્તિક તરીકે જીવ પરલોકગામી નથી એવી શંકા ઉઠાવે છે. ઇન્દ્રભૂતિ આમ શંકા માને છે કે જીવ એ પંચમહાભૂતથી જુદો છે. ઇન્દ્રભૂતિ જીવ માને છે, જીવને ઉત્પન્ન થએલો માને છે. પરંતુ જીવને પંચમહાભૂતથી જુદો માને છે! જ્યારે ત્રીજા ગણધર શ્રીવાયુભૂતિ તો જીવને માને છે. પંચમહાભૂતથી જ જીવ ઉત્પન્ન થએલો માને છે, પરંતુ તેઓ જીવને પંચમહાભૂતથી જુદો માનતા નથી તેઓ પંચમહાભૂતથી જીવ એક જ છે એમ માને છે. [illegible]
[illegible]
[illegible]

કોઈ પાડવા તૈયાર થતું નથી. નામો હમેશા વસ્તુને અંગે કહેવા પડે છે. જ્યા સુધી વસ્તુનું જ જ્ઞાન થતું નથી. ત્યા સુધી તો એ વસ્તુનુ નામ બોલવાની જરૂરજ ઉભી થતી નથી. બીજા દર્શનવાદીઓ કે જેઓ પોતે પોતાને આસ્તિક કહે છે તેમણે વિચારવાની જરૂર છે કે તેમણે પણ જીવ જોયો નથી અને જ્યા સુધી તેમણે જીવ જોયો નથી ત્યાં સુધી તેમને પણ જીવ કહેવાનો અધિકાર નથીજ ઝવેરીનો છોકરો 'મારો હીરો" એવો શબ્દ વાપરે છે તે ઉપરથી પેલુ વાકય શ્રવણ કરીને કોળી કાછીયાના છોકરાઓ પણ મારો હીરો એ શબ્દ વાપરે છે. એ જ પ્રમાણે આસ્તિકોએ જીવશબ્દનો પ્રયોગ કર્યો છે તે જોઇને નાસ્તિકોએ પણ જીવશબ્દનો પ્રયોગ કર્યો છે અને નાસ્તિકોને પણ જીવ સાબીત કરવાને માટે પ્રચંડ પ્રયત્નો કરીને મથવુ પડયું છે.

જીવ બીજું કાંઈ નથી, એ તો ફાંફાં.

નાસ્તિકોની દ્રષ્ટિએ વિચારીએ તો તેમના મત પ્રમાણે તો જીવનામક પદાર્થની પાછળ દોડવાની જરૂરજ નથી, કારણ એ લોકો માત્ર પ્રત્યક્ષ પ્રમાણનેજ માનનારા છે. જે પ્રત્યક્ષ [illegible] નથી [illegible] તો જે વસ્તુ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી સિદ્ધ થઈ શકતી નથી તેને નાસ્તિકો માનતાજ નથી [illegible]

[illegible]

માનવાની ખાતર માનો છો.

તમે ચેતના માની-ચેતના સ્વીકારી અને ચેતનાના પક્ષકારોએ પોતાનો પક્ષ એવી સુંદર રીતે રજુ કર્યો કે એમને ચેતના માન્યા વિના તો છૂટકોજ ન થયો હવે તમે ચેતના માની અને એમણે પાચમહાભૂતો માન્યા એટલે એ સબંધમાં એમને કાંઇક રસ્તો લેવોજ પડ્યો એકે અગ્નિ અને લાકડાનું દૃષ્ટાંત લઇ તે દ્વારા ચેતના માની, તો બીજાએ પાણી અને પરપોટાનુ દૃષ્ટાંત લઇ તે દ્વારા ચેતના માની. જો ચેતનાને માનવાનુ તેમને ગળેજ ન પડયુ હોત તો તેમણે આ દૃષ્ટાંતો દ્વારા ચેતના ન માની હોત કારણ કે ચેતના માનવાની તેમને તો જરૂરજ ન હતી, પરંતુ તમે જે વસ્તુ રજુ કરી, તમે જે પ્રશ્ન કર્યો તેના જવાબમાં એને ચેતના માનવાનુ બીજ ગળે વળગ્યું અને એ રીતે ચેતનાનો સ્વીકાર પણ કરવોજ પડ્યો હવે આ રીતે માત્ર માનવાની ખાતરજ ચેતના માની લેવામા આવે છે તેથી એ માન્યતાનો અંત કેટલે દરજ્જે સફળ થાય છે તે જુઓ

સાચો હીરો ઓળખો.

ઝવેરીનો છોકરો સાચો હીરો લઇ રમે છે એટલે તે જોઇને કાછીયાનો છોકરો પણ કાચના કટકાને હાથમા પકડીને હીરા રમત કરીને રાજી થાય છે પરંતુ ઝવેરીના છોકરાના હાથમા હીરા આવતાં તો ઝવેરીના છોકરાનો ભાવ વધે છે ત્યારે કાછીયાના છોકરાના [illegible] કાચના કટકા તો [illegible] કાછીયાના

[illegible] ચેતના માનનારા [illegible] આનંદ [illegible] સ્વીકાર કર્યુ નથી, [illegible] સ્વીકાર [illegible] વ્યવહારમાંનો [illegible] પણ [illegible] કરી [illegible]

સાચો પ્રયોગકાર કોણ?

આપણે પાછળ કહી ગયા છીએ કે હીરાશબ્દ પહેલા હીરાને જોઈ. તેનું સ્વરૂપ ઓળખી, તેની કિંમત જાણી પછી ઝવેરીઓએ પ્રવર્તાવ્યો હતો અને પછી તેના મુખથી એ શબ્દોનો ઉચ્ચાર થતો જોઈ તે શબ્દ બાળકો બોલતાં શીખ્યા હતા, પરંતુ કોઈ ધૃષ્ટતાપૂર્વક એમ પણ કહી દે કે નહિ બાળકો જ પહેલાં હીરો શબ્દ બોલ્યા હતા અને તે પછી ઝવેરીઓએ તે શબ્દ વ્યવહારમા વાપરવા માંડ્યો હતો એવા પ્રશ્નનો શો ઉત્તર આપશો? તેનો વિચાર કરો. પ્રશ્નનો ઉત્તર તદ્દન સરળ છે. ઝવેરી હીરા શબ્દ બોલે છે તે તેનું તોલ માપ કિંમત વગેરે જાણીને બોલે છે. હીરાની મહત્તા શું છે, હીરાથી શો અર્થ સરે છે તે સઘળું તે જાણે છે અને પછી તે હીરા એ શબ્દનો પ્રયોગ કરે છે, જ્યારે ઝવેરીનો બાળક હીરા શબ્દની પ્રવૃત્તિ કરે છે પરંતુ તે તેના અર્થ તોલ વગેરેને બીલકુલ જાણતો જ નથી આથી જ બાળક એ હીરાશબ્દની મૂળ પ્રવૃત્તિ કરનારો ગણાતો નથી પરંતુ ઝવેરી જ એ શબ્દનો સાચો પ્રયોગકાર છે એમ ગણાય છે.

જૈનશાસનની પહેલી શોધ

હીરાના સ્વભાવને ન જાણે, તેનું તોલમાપ ન ઓળખે તેનું [illegible] જે પ્રવૃત્તિ કરે છે [illegible] અને એ રીતે એ શબ્દની, [illegible] તે કાંઈ એ શબ્દનો [illegible] અનુકરણ કરનારો જ ગણાય છે [illegible] નથી. એટલી જ [illegible] ભગવાન શ્રી તીર્થંકરદેવ [illegible]

[illegible]

જીવશબ્દનુ સ્વરૂપ આદિ જાણીને જીવશબ્દ પ્રવર્તાવ્યો નથી, તેમણે માત્ર અનુકરણ જ કરેલુ છે જૈનદર્શનકારો જીવશબ્દ વાપરે છે, અને અન્ય દર્શનવાળાઓ પણ જીવશબ્દ વાપરે છે પરતુ જીવનુ સૂક્ષ્મ સાચુ સ્વરૂપ ગુણ, સ્થિતિ એ સઘળુ જો કોઈના મતમા જણાવેલુ હોય તો ત એકલુ જૈનશાસનમા જ જણાવેલુ છે અન્ય કોઈ પણ સ્થળે આ વસ્તુ જણાવવામા આવી નથી. બીજા દર્શનો પણ જીવશબ્દ વાપરે છે, જીવની મહત્તા ગાય છે, જીવની પવિત્રતા માન્ય રાખે છે પરતુ જીવનુ બારીક, સંપૂર્ણ સાચુ સ્વરૂપ તેઓ કોઈજ દર્શાવી શકતા નથી.

જીવનું સ્વરૂપ

જીવનું સાચુ સ્વરૂપ જો કોઈપણ સ્થળે હોય તો તે એક માત્ર જૈનશાસનમા જ છે અન્યત્ર નથી જૈનશાસન કહે છે કે જીવ કેવળજ્ઞાનદર્શનસ્વરૂપવાળો, વીતરાગતામય, અનતવીર્ય અને અનંત સુખના સ્વરૂપવાળો છે જીવોના આ ગુણો જૈન-શાસન કહે છે. બીજા દર્શનોવાળા જીવ શબ્દ વાપરે છે પરતુ જીવનુ કેવળજ્ઞાનનુ સ્વરૂપ અન્યત્ર કોઈપણ સ્થળે નથી છ દર્શનો છે-છ જુદા જુદા તત્ત્વજ્ઞાનના સપ્રદાયો ભારતમા પ્રવર્તે છે પરંતુ તે એક પણ સપ્રદાયમા જીવને કેવળજ્ઞાનાદિ સ્વરૂપ-વાળો માન્યો જ નથી માત્ર જૈનદર્શન એજ એક દર્શન છે કે એમા જીવને કેવળજ્ઞાનાદિક સ્વરૂપવાળો માનવામા આવ્યો છે હવે કોઈ એવી શકા કરશે કે બીજા દર્શનોએ પણ જીવને નિત્ય, વિજ્ઞાનવાન્ આનદરૂપ તો માન્યો જ છે તો પછી જીવનું સ્વરૂપ

આશ્ચર્ય છે કે જ્યા તમારૂ સામર્થ્ય નથી ત્યા તમારા વચનનુ બલ-સામર્થ્ય છે કે જે તે વચન બીજાઓના અને પોતાના પાપોનો સર્વથા ક્ષય કરનારૂ છે ॥

ન માનવામાં આવ્યું હોય તો તેની હરકત શી ? અને શા માટે તેમની માન્યતાને સપૂર્ણ ન માની લેવી ?

જ્ઞાની જીવાત્માના અજ્ઞાની કામો કેમ ?

જીવને નિત્ય વિજ્ઞાનવાન્ અને આનંદસ્વરૂપ માનીને જ બેસી રહીએ તો તેથી આપણી ગાડી આગળ ચાલવાની નથી પરંતુ પાછળ જ પડવાની છે. જીવ નિત્ય, જ્ઞાનવાન્ અને આનંદ સ્વરૂપ છે એમ શ્રુતિઓમા કહ્યુ છે માટે અમે જીવને તેવો માનીએ છીએ એવુ બ્રાહ્મણો કહેશે, તેમણે શ્રુતિમાંથી આ વાત કહી છે તે વાસ્તવિક છે પરંતુ જીવના આટલા ગુણો જ કહીને અટકી જવાથી અધ્યાત્મવાદની આખી શોધખોળ જ અધુરી રહી જાય છે. જીવમા જ્ઞાન છે તો પછી સહજ એવો પ્રશ્ન થાય કે ભાઈ ! એ જીવનું જ્ઞાન ક્યાં જતુ રહ્યુ ? સેંકડો જીવો દુઃખમાં શોકમા પીડાતા, હાથે કરીને કુવે પડતા, આપઘાત કરતા આપણે જોઈએ છીએ. હવે જો જ્ઞાનવાન્જ છે તો પછી તેને હાથે આવા કામો શા માટે થાય છે ? તેનુ જ્ઞાન ક્યાં ગયું ? તેના જ્ઞાનનો નાશ કેવી રીતે થયો ? અને જો તેના જ્ઞાનનો નાશ નહોતો થયો તો પછી જીવ અજ્ઞાની કામોમાં શા માટે જોડાયો ? આ આવા પ્રશ્નો ઊભા થાય છે.

આનંદસ્વરૂપ આત્મા

જૈનદર્શન જીવને નિત્ય, જ્ઞાનવાન્, આનંદસ્વરૂપ [illegible]

[illegible]

હૈયે વાગે છે. એકને ઘેર હજારની મિલ્કત નથી જ્યારે બીજાને ઘેર કરોડોની મિલ્કત છે. આ કરોડોની મિલ્કતવાળો પોતાને ત્યા દશ લાખનો દસ્તાવેજ કરે અને એ રૂપીઆ તે ભરપાઈ કરી દે એ તદ્દન બનવા જોગ છે પરંતુ પોતાના આ પાડોશીને દશલાખનો દસ્તાવેજ કરતો જોઈને તેનો પાડોશી કે જેની પાસે એક હજારની પણ મિલ્કત નથી તે પણ જો દશલાખનો દસ્તાવેજ કરી આપે તો તેની શી દશા થાય? એની ટાલ જ તૂટી જાય કે બીજુ કાંઈ? જેની પાસે કરોડોની મિલ્કત છે તેને દશલાખનો કાંઈ હિસાબ નથી. તેના મોઢા આગળ તો લાખોના દસ્તાવેજની કંઇ ગણતરી પણ નથી પરંતુ તેનુ જોઇ હજારવાળો પણ તેવી રીતે વર્તે તો તે માર્યો જ જાય!

બધાએ નકલ કરી છે.

જૈનદર્શનના તત્ત્વજ્ઞાનને જોઇ સરખાપણાએ જીવને જ્ઞાનવાળો કહી દેનારાના મોઢાં અહીં બંધ થઇ જાય છે. જો જીવ જ્ઞાનવાન્ છે એમ અજૈનદર્શનો કહે છે તો પછી તેમનું જ્ઞાન જતું ક્યાં રહે છે એ પ્રશ્ન ઉભો જ રહે છે. હવે જૈનદર્શન આત્માને કેવા પ્રકારે માને છે તે જુઓ. જૈનશાસન પણ આત્માના ગુણો માને છે જૈનદર્શન તો સ્પષ્ટ રીતે કહે છે કે મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન અવધિજ્ઞાન, મનઃપર્યવજ્ઞાન અને કેવળજ્ઞાન એ પાંચ જ્ઞાનથી આત્મા યુક્ત છે હવે કોઇ પ્રશ્ન કરશે કે જો જીવ આ પાંચે જ્ઞાનથી યુક્ત છે તો પછી તેનુ એ જ્ઞાન ક્યાં જાય છે? આ પ્રશ્નનો ઉત્તર પણ જૈનશાસન પાસે તૈયાર જ છે. જૈનશાસન

જિનનામકર્મના બંધથી તીર્થસ્થાપના સુધીની ક્રિયા હોય છે આશ્ચર્ય છે કે તે તીર્થસ્થાપનાની ક્રિયા મારે ફલને માટે થઇ જે કારણથી આ તીર્થની પ્રાપ્તિથી હું મોક્ષમાં જઈશ ॥

આત્માને જ્ઞાનવાન્ માને છે પરંતુ તેજ સાથે જૈનશાસન પાંચ પ્રકારના જ્ઞાનાવરણીય કર્મ પણ માને છે અને એવો સ્પષ્ટપણે જવાબ આપે છે કે આત્માના પાંચે જ્ઞાનો આ પાંચ પ્રકારના કર્મોથી આવરાએલા રહે છે

આત્માની પોતાની મિલ્કત

આત્માના આ પાંચે જ્ઞાન પોતાની મિલ્કત રૂપ હોવા છતાં આત્મા તેનો ઉપયોગ કરી શકતો નથી. કોઈ કહેશે કે જો એ પાંચે જ્ઞાન એ આત્માની જ મિલ્કત છે તો પછી આત્મા એનો ઉપયોગ શા માટે કરી શકતો નથી ? જવાબ એ છે કે લાખ રૂપીઆનો દાગીનો આપણો પોતાનો હોય, આપણી માલીકીનો હોય, આપણા સિવાય તેનો બીજો કોઈ સ્વામિત્વાધિકારી ન હોય છતાં પણ જો એ દાગીનો આગળ ગીરે મૂક્યો હોય તો તેના ઉપર આપણી સત્તા ચાલતી નથી આપણો દાગીનો પણ આપણે ગીરે મૂક્યો હોય તો તેના ઉપર આપણી સત્તા નહિ જ ચાલે તમે જ્યારે એ દાગીનો પાછો છોડાવી લાવો છો ત્યારે જ એ દાગીના ઉપર તમારી સત્તા ચાલે છે એજ પ્રમાણે જીવ અને તેના જ્ઞાનના સંબંધમાં પણ સમજવાનું છે જીવના પાંચ જ્ઞાન એ તેની પોતાની માલિકીની જ મિલ્કત છે પરંતુ તેની એ મિલ્કત જ્ઞાનાવરણીયકર્મ સાહુકારને ત્યાં ગીરે મૂકાએલી છે

[illegible]જ્ઞાન સમજો.

ભગવાન જીવની જ્ઞાનરૂપી મિલ્કત કઈ રીતે ગીરો મનાય ?

[illegible]

પહોંચતો નથી ભીતની અંદર એક નાનો ગોખલો બનાવ્યો હોય અને એ ગોખલામાં દીવો મૂક્યો હોય તો એ દીવો તેજ જાણી શકે છે કે જેણે એ ગોખલો જાણ્યો છે. જેણે ભીત જાણી નથી, ભીતની અંદર મૂકેલો ગોખલો પણ જાણ્યો નથી તે ગોખલામાં મૂકેલો દીવો તો ન જ જાણી શકે એ સાધારણ વાત છે.

આત્માનું સ્વરૂપ ઓળખો.

ગોખલાને જાણ્યા વિના જેમ ગોખલામા રહેલો દીવો જાણી શકાતો નથી તેજ પ્રમાણે જ્ઞાનના ભેદો, તેને રોકનારા કર્મો, તેના ક્ષયોપશમાદિક જાણ્યા નથી તે આત્માના જ્ઞાનસ્વરૂપને પણ જાણી શકતોજ નથી અને જેણે આત્માના સ્વરૂપને જાણ્યુ નથી તેણે આત્માને પણ જાણ્યોજ નથી કોઇ કહેશે કે આત્માના જ્ઞાનગુણને જાણ્યો એટલે બસ છે. વળી તેને રોકનારા કર્મો વગેરે જાણવાની શી જરૂર છે? આ શંકા કેવી મિથ્યા છે તે સહેલાઇથી જાણી શકાય છે જેણે જીવનુ સ્વરૂપ જાણી લીધું હોય–જેણે જીવને જાણ્યો હોય, તેણે તો જીવની દરેક દશાને પણ જાણેલી હોવીજ જોઇએ એ સ્પષ્ટ છે. હવે જે વ્યક્તિએ જીવની બધી દશાઓ જાણેલી હોય તેણે તો સિદ્ધદશાનો જીવ અને સંસારીદશાનો જીવ એ બન્નેને પણ જાણેલા હોવા જ જોઇએ અને જેણે સિદ્ધદશાનો અને સંસારીદશાનો જીવ

[illegible] પણ પંડિતોથી તમે કેમ પૂજાય છો [illegible] કે સર્વ [illegible]-કર્મના નાશથી તે મોક્ષ છે. સત્પુરૂષોને [illegible] સાધવાની છે અને તેથી જ હું જિન [illegible] અર્થાત્ [illegible] પૂજાને [illegible] છે।

જાણ્યો છે તેને એજ માર્ગના વધુ તત્ત્વોની પણ જાણ હોય એ સ્વભાવિક છે.

કર્મ અને જીવ

એક વ્યક્તિ એવી હોય કે તેણે સંસારીદશાનો જીવ પણ જાણ્યો હોય અને સિદ્ધદશાનો જીવ પણ જાણ્યો હોય તો સંસારીદશાનો જીવ સિદ્ધદશામાં કેમ જઈ શકયો નથી, સિદ્ધ-દશામા ગયેલો જીવ સંસારી દશામાંથી કયા સંયોગોમા સિદ્ધદશામા ગયો છે વગેરે હકીકત પણ તે વ્યક્તિએ જાણેલી હોવી જ જોઈએ અને તો તો પછી આત્માના જ્ઞાનને રોકનારા કર્મો, એ કર્મોના ક્ષયથી થતો જ્ઞાનનો પ્રકાશ એ સઘળું પણ તે વ્યક્તિએ જાણેલું હોવું જ જોઇએ, જો તેણે આ બધી બાબતો પણ જાણેલી હોય તો તો સમ્યક્ત્વમોહનીય કર્મ, ચારિત્રમોહનીય કર્મ વગેરે પણ તેણે જાણેલા હોવાજ જોઈએ અને તે વ્યક્તિ એ સઘળું માનવાવાળી પણ હોવી જ જોઈએ. ઠીક હવે કદાચ કોઈ એવી શંકા કરનારો નીકળશે કે મોહનીય શું ? અને બીજા કર્મો શું ? બધુ ઠીકઠીક છે આ કર્મો, તેના દ્વારા થતી આત્માના ગુણોની રોકાણ, આત્માના ગુણો વગેરે બધું કલ્પિત છે અને આ એક મિથ્યા કલ્પનાનું મકાન ઉભું કરવામા આવ્યુ છે, તો હવે આ શંકાવાદીને આપણે શું ઉત્તર આપવો તે વિચારવાની જરૂર છે

કર્મ નથી, જીવ નથી, કાંઇ નથી.

જે આત્મા આ પ્રકારની શંકા કરે છે કે કર્મ નથી અને કાંઇ નથી, આત્માના ગુણો વગેરે નથી તેઓ ખરી રીતે પોતાને જ ઠગનારા છે. દરેક 'જીવ પોતે એટલુ તો સમજે જ છે કે

અનાદિ કાળથી હુ ભવસમુદ્રમા રહેલો જહાજ સમાન તમારું વચન જો મારે ન હોત તો હા ! જેનું વર્ણન થઈ શકે નહિ એવી કોઇક અવસ્થાને હુ પામ્યો હોત.

સાંભળવાથી, આંખો વડે જોવાથી, નાક વડે સુંઘવાથી, ચામડીદ્વારા સ્પર્શ કરવાથી આત્માને જ્ઞાન થાય છે. આત્માને શરીરની આ ઇંદ્રિયોદ્વારા જે જ્ઞાન થાય છે તે જ્ઞાન તો આખું જગત જાણે છે. અરે! જગતનો પ્રત્યેક આત્મા એ જ્ઞાનને જાણે છે. દરેક સામાન્ય સંસારીજીવ હોય તેને પણ ઇંદ્રિયોદ્વારા થતા આ જ્ઞાનનો તો અનુભવ થાય છેજ તમે એક વસ્તુને અમુક નામથી સંબોધો છો, અમુક શબ્દ બોલવાથી તમોને અમુક વસ્તુનું જ્ઞાન થાય છે એનું નામ પણ જ્ઞાન જ છે. ઉદાહરણ તરીકે તમે "દાણડી" શબ્દ બોલો છો અથવા કોઈના મોઢેથી દાણડી શબ્દ સાંભળો છો એટલે તમોને અમુક ચોક્કસ વસ્તુનું જ્ઞાન થાય છે. "દાણડી"ની ઉપર કાંઈ "હું દાણડી છું" એવું વાક્ય લખેલું નથી પરંતુ દાણડીશબ્દ બોલાયો એટલે અમુક આકારવાળી અમુક પ્રકારની ચીજ એવું તમોને જ્ઞાન થવા પામે છે

ઇન્દ્રિયગમ્ય જ્ઞાન કેવું છે?

તમે વિચાર કરી જોશો તો માલમ પડી આવશે કે તમોને ઇન્દ્રિયોદ્વારા જે જ્ઞાન થયું હતું તે જ્ઞાન અને આ રીતે વાચ્ય-વાચકદ્વારાએ થતું જ્ઞાન એ બંને જ્ઞાન સાવ્યા જુદા જ છે તે એક જ પ્રકારના નથી જ. મતિશ્રુત પુદ્ગલદ્વારાએ જે જ્ઞાન થાય છે તે જ્ઞાનને માન્ય રાખ્યા વિના તો કોઈનો પણ છુટકો જ વળતો નથી આ જ્ઞાન એટલું બધું પ્રત્યક્ષ છે અને તેની સાક્ષી [illegible] પંડિતાઈના જોરથી [illegible] માલમ પડી આવે છે કે જો [illegible] કબુલાત નહિ તેવો નાસ્તિક હોય પરંતુ તે [illegible] રાખવી જ પડે છે, તમે દાણડી શબ્દ બોલો તો એટલે તે

[illegible]

સાંભળનારને તેથી અમુક પ્રકારનું જ્ઞાન થાય છે તમે દાબડી શબ્દ સાંભળો છો એટલે તમોને પણ અમુક પ્રકારનું જ્ઞાન થવા પામે છે અમુક આકાર, અમુક દેખાવ અને અમુક ઢબવાળી જે વસ્તુ છે તે દાબડી છે એવું આપણે જાણીએ છીએ સૌથી પહેલા ઇંદ્રિયોદ્વારા જે જ્ઞાન થાય છે તે આપણે કબુલ રાખ્યું છે એટલે તે પછી તેની આગળ થતા જ્ઞાનને પણ કબુલ રાખવું જ પડે છે

નૈયાયિકો વૈશેષિકો

ઇંદ્રિયોથી થતા જ્ઞાનને જે કબુલ રાખે છે અને તેની આગળ વાચ્યવાચકતા દ્વારા થતા જ્ઞાનનો જે ઇન્કાર કરે છે તે ખરૂ કહીએ તો નાસ્તિકનો ભાઈ જ છે જ્ઞાન એ ઇંદ્રિયોથી થનારી વસ્તુ છે છતા અવધિઆદિ જ્ઞાન ન માનીએ તો તે પરમનાસ્તિકનાજ છે બીજું કોઈ નથી અવધિજ્ઞાન આદિનેજ જો ન માનીએ તો તો પછી જ્ઞાન એ આત્માનો સ્વભાવ છે એવું કહેવાનો વખત જ રહેતો નથી અવધિજ્ઞાન આદિને જ જે માનવાની ના પાડે છે તે કયે મોઢે એમ કહી શકે કે આત્માનો સ્વભાવ જ્ઞાન છે? સંકેતદ્વારાએ જે બોધ થાય છે તે જ્ઞાન છે, સ્વતંત્ર આત્માદ્વારાએ જે બોધ થાય છે તે જ્ઞાન છે, પરંતુ એ બધું કહેવાનો અને માનવાનો પેલાને તો સમય જ મળતો નથી કે જેથી અવધિજ્ઞાન આદિજ્ઞાનને માનવાનો જ ઇન્કાર કરે છે નાસ્તિકતાવાદીઓના વિચારોનું મિથ્યાપણું અહીં જણાઈ આવે છે હવે નૈયાયિકો અને વૈશેષિકોનો મત કેવો છે તે તપાસી જોઈએ

હે જિન! તમારો આત્મા સંસારસમુદ્રમાંથી જીવોને તારવાની ભાવના વડે ઘણા જન્મથી ભાવિત છે તે આપે અન્ત્ય ભવના પ્રગટ કરી તેથી જ સમસ્ત જગતના ઉદ્ધાર માટે તમે તીર્થને પ્રગટ કર્યું-સ્થાપ્યું.

મોક્ષ કે મૂર્ખાઇ

નૈયાયિક અને વૈશેષિકના મત પ્રમાણે જે આત્મા મોક્ષે જાય છે તે આત્માના જ્ઞાન અને સુખ પણ છુટી જાય છે. આ લોકોના આ વિચિત્રવાદની મૂર્ખાઈથી જ વૈષ્ણવોએ તેમની મશ્કરી કરી છે, વૈષ્ણવોએ તેમની મશ્કરી કરતા કહ્યુ છે કે વરં. અર્થાત્ મથુરાક્ષેત્રની પાસે આવેલા વૃંદાવનમા શિયાળનો અવતાર ધારણ કરવો એ સારો છે. પણ નૈયાયિક વૈશેષિકના મતોનો મોક્ષ મેળવવો એ નકામો છે અર્થાત્ ન્યાયવાદીઓ અને વૈશેષિકોના મોક્ષ કરતા તો વૈષ્ણવોએ માનેલા પવિત્રધામ મથુરાની પાસે શિયાળ થઇને જન્મવું એ વધારે સારૂં છે. ન્યાયવાદિઓનો મોક્ષ મળે તો તો સુખ પણ ભાગી જાય છે, તો પછી કાઇ નહિ તો છેવટે સુખ મળ્યા કરે એવો શિયાળનો અવતાર શું ખોટો! આવા વ્યંગ શબ્દો કહીને વૈષ્ણવોએ ન્યાય-વિશેષતાવાદીઓની મશ્કરી જ કરી છે તે યોગ્ય જ છે જે મોક્ષમા સુખનુ સત્યાનાશ છે અને જ્યા જ્ઞાનનો પણ નાશ થાય છે તે મોક્ષનો વૈષ્ણવો તિરસ્કાર કરે એમા આશ્ચર્ય જ નથી. ખરી રીતે વૈષ્ણવોએ આ રીતે કટાક્ષ કરીને ન્યાયવાદીનો મોક્ષ એ સુખ અને જ્ઞાનથી શૂન્ય હોવાથી તે કેવો પોકળ અને મિથ્યા છે તેજ બતાવી આપવાનો પ્રયાસ કરેલો છે અને એ મોક્ષની મૂર્ખાઇને પ્રકટ રીતે કર્યાની બાની છે

શું આત્મા નિર્ગુણ છે?

બીજી બાજુએ ઇન્દ્રિયો અને પદાર્થોના સંયોગો દ્વારાજ જે જ્ઞાન થાય છે, તેને જ એક માત્ર જ્ઞાન માનીએ, તો

[illegible]

આત્માના સ્વરૂપદ્વારા એ જે જ્ઞાન થાય છે, તે જ્ઞાનને માનવાને અવકાશ જ રહેતો નથી. પ્રત્યક્ષ ઇંદ્રિયોને પદાર્થનો સ્પર્શ થાય અને તેથી જ જે જાગૃતિ થાય તેજ એકલુ જ્ઞાન હોય અને બીજાને જ્ઞાન માનવાની ના પાડવામાં આવતી હોય તો આત્માના સ્વભાવદ્વારા સેંકડો વસ્તુઓનું જ્ઞાન થાય છે એ સઘળા જ્ઞાનને આપણે ફેંકી દેવું પડે છે. એ રીતે ન્યાયવાદીઓનો વાદ નકામો થઇ પડે છે. હવે સાખ્યદર્શનના વિચારો કેવા છે તે તપાસી જોઈએ. સાંખ્યદર્શનકારનો મત જોઈએ તો તેઓ આત્માને નિર્ગુણ માને છે. આત્માને તેઓ કર્તાએ નથી માનતા અને ગુણવાળો નથી માનતા. આત્માને તેઓ નિર્ગુણ માને છે એટલે આત્મામા કેવળજ્ઞાન રહેલુ છે એ કહેવાનો પણ તેમને અવકાશજ રહેવા પામતો નથી.

બૌદ્ધોની બુદ્ધિની બાલીશતા

ન્યાયવાદીઓ, વૈશેષિકો, સાંખ્યવાદીઓની આ વિષયમાં શુ માન્યતા છે તે આપણે જોઇ ગયા અને તેમની માન્યતાનું પોકળપણુ પણ આપણે જોઇ લીધું, હવે મીમાંસકો તો પોતાને મોટેજ એકરાર કરે છે કે देवो न विद्यते कोऽपि सर्वज्ञादि- વિશેષણો અર્થાત્ સર્વજ્ઞ માનો છો તેવો કોઈ દેવજ જગતમા નથી, એટલે કોઈના પણ અભિપ્રાયને આત્મામાં કેવળજ્ઞાન છે એ વસ્તુજ રહેતી નથી. બૌદ્ધો તો વળી આ વિષયમા બધા કરતાં કાંઈ જુદીજ વાંસળી વગાડે છે તેમનો સિદ્ધાત "વર મર્યો કે જાન બળી ગઈ" તેના જેવો છે. બૌદ્ધ કહે છે કે વસ્તુનો સર્વથા અભાવ થવો તેનુંજ નામ મોક્ષ છે. હવે વિચાર કરવાની

હે જિન! કર્મ સમૂહ તમારે આધીન નથી તેમજ ભવિષ્યમાં આધીન થશે પણ નહિ તેથી તે કર્મ સમૂહને આવતા અટકાવનારા અને ક્ષય કરનાર ઉદ્યોગ-ઉદ્યમ તમે કહ્યો.

વાત છે કે વસ્તુનો અભાવ એનેજ જો મોક્ષ માની લઈએ તો તો એમજ માનવુ પડે છે કે મોક્ષ એટલે આત્માનો અભાવ!

આત્માનો અભાવ તે મોક્ષ?

આત્માનો અભાવ એનેજ જો મોક્ષ માની લઈએ તો તો પછી કેવળજ્ઞાન જેવી ચીજ માનવાનીજ બાકી રહેતી નથી. મોક્ષમા જ્યા જીવના સદ્ભુતપણાનો સપૂર્ણ અભાવ છે ત્યા કેવળજ્ઞાનવાળા જીવનું અસ્તિત્વ પણ માની શકાતુ જ નથી. હવે આ બધા તત્વજ્ઞાનીઓના તત્વોનો વિચાર કરીએ તો માલમ પડે છે કે જીવનુ સાચું સ્વરૂપ આ બધામાથી એકના ખ્યાલમા આવ્યુ નથી, અર્થાત્ આ બધાઓએ શરીરમા રહેલી ચેતનાને જીવ કરી દીધો છે. તે માત્ર સર્વજ્ઞ ભગવાનોના અનુકરણ રૂપે છે, અથવા માત્ર ખ્યાલ રૂપે છે. પરન્તુ જીવ શબ્દનો પ્રયોગ જીવનુ સાચુ સ્વરૂપ જાણીને તો એકેય દર્શનવાદીઓએ કરેલો જાણવામા નથી અને કર્યો જ નથી. જીવનુ સ્વરૂપ વિચારીને તેના જ્ઞાનગુણને જાણીને તેની ચેતનાને જાણીને તેને અનુભવીને તેને ગણની પ્રત્યક્ષ રીતે જોઈને તત્પશ્ચાત્ જીવશબ્દનો પ્રયોગ જો કોઈએ પણ કરેલો હોય તો તે એક માત્ર જૈનદર્શનેજ કરેલો છે, બીજાઓએ કરેલો નથી

હીરાને કાંકરીજ માને

જીવનુ સાચુ સ્વરૂપ જાણીને જીવને કોઈએ જીવ [illegible] કાંકરીના [illegible] કાંકરીનો [illegible], પરન્તુ તે [illegible], [illegible], તેજ,

[illegible]

કર્મ ફીલોસોફીને જાણતા નથી. ત્યારે એજ વાત સર્વજ્ઞજિનેશ્વર ભગવાન્ તેમજ આસન્નોપકારી શ્રીપાર્શ્વનાથજી અને ભગવાન્ શ્રીમહાવીરદેવના શાસ્ત્રમા પહેલેજ પગથીએ શીખવાની હોય છે

બાળપણાની ગળથુથી.

જૈનશાસનની દૃષ્ટિએ તો બાળપણમા જ ગળથુથીમાજ એ વસ્તુ આપવાની છે કે જીવ અનાદિનો છે, ભવ અનાદિનો છે, અને કર્મસંયોગ પણ અનાદિનો છે. જીવના અન્યોન્યગુણો સમજવાને માટે પણ સૌથી પહેલા જીવ અનાદિનો છે એ વાત જાણવાની જરૂર છે. જ્યા સુધી જીવ અનાદિનો છે એ તમે સમજી શકવાના નથી. ત્યા સુધી જીવના ગુણ અને તે ગુણના આવરણરૂપ કર્મો પણ અનાદિના છે, એ વાત તમે સમજી શકવાના નથી જીવને તો અનાદિનો માનીએ. તો પર્યાયે એમ પણ માનવુ જ પડે છે કે જીવનો જે ગુણ છે તે પણ અનાદિનો છે, અને જો જીવનો કેવળગુણ અનાદિનો છે એમ માનીએ તો જીવના કેવળગુણને રોકનારા કર્મો તે પણ અનાદિના જ છે, એમ માનવુ પડે છે. હવે એથીય આગળ વધો. જીવને તમે અનાદિનો માન્યો જીવના કેવળગુણને પણ તમે અનાદિનો માન્યો અને એ કેવળગુણને રોકનારા કર્મો પણ અનાદિના તમે માન્યા તો એ પણ પરથી એક ચોથી વાત તમારે માનવી જ પડે છે

આત્મા અનાદિનો ખરો કે નહિ ?

પણ અનાદિના છે, તો પછી એની મેળે જ સિદ્ધ થાય છે કે ભવભ્રમણ એ પણ અનાદિનુ જ છે. જીવ અનાદિનો છે, કર્મ સયોગ અનાદિનો છે, ભવભ્રમણ અનાદિનું છે એ સઘળું અનાદિનુ કયારે માની શકાય, કે જ્યારે આત્માને તમે અનાદિનો માનો તો, જો આત્મા અનાદિનો નથી તો આમાનુ કાંઈપણ અનાદિનુ તમે માની શકતા નથી અને જો તમારે આ સઘળુ અનાદિનુ માનવું હોય તો તમારે આત્માને પણ અનાદિનો માને જ છુટકો છે. આપણે આવી પ્રૌઢ માન્યતા ન રાખીએ અને માત્ર આ ભવ પુરતું જ જોયા કરીએ તેમા આપણો ન્હાડો વળવાનો નથી તેની ખાતરી રાખજો આપણે જે જોઈએ છીએ, તેની આગળ પાછળ જોવાની આપણે તસ્દી લેતા જ નથી આજ ખગભ ટેવને પરિણામે આપણે (આગળ) વધી શકતા નથી,

દુર્બીનની જરૂર છે.

જે વસ્તુ આપણી દૃષ્ટિમર્યાદામા આવી શકે છે તે વસ્તુને આપણે પાચસો વાર જોઈએ છીએ. પરંતુ જે ચીજ આપણી દૃષ્ટિમર્યાદામા આવતી નથી તે જોવાને માટે દૂરદર્શકયત્રની જરૂર પડે છે. દૂરદર્શકયંત્ર વિના આખો દૂરની ચીજ જોઇ શકતી નથી, તેજ પ્રમાણે શ્રી સર્વજ્ઞ ભગવાનોની વાણીરૂપી દૂરદર્શકયત્ર વિના આપણે આપણા આગલા પાછલા ભવોને પણ જોઇ શકતા નથી, અર્થાત્ તેને વિષે વિચાર પણ કરી શકતા નથી પ્રભુ સર્વજ્ઞભગવાનના વચનો એ આપણે માટે દુર્બિન છે દુર્બિનથી દેખાતા પદાર્થ તમે વિના દુર્બિને જોવા પ્રયત્ન કરો તો તમે તે જોઇ શકતા નથી, તેજ પ્રમાણે ભગવાનના વચન વિના આપણે પણ

અશુભ કર્મથી બનેલુ એવું તને સુખદુ:ખરૂપી ફલ અહીં ઉદયમા આવ્યુ છે તો ક્રમશઃ આ સુખદુ:ખના અનુભવરૂપી ચિત્તનને છોડીને શુભભાવનો આશ્રય કર.

ધાર્મિક ક્ષેત્રની વસ્તુઓને વિચારી જોવાને માટે શક્તિમાન નથી. અર્થાત્ ભગવાનના વચનરૂપી દુર્બિનની આપણને અનિવાર્ય આવશ્યકતા છે.

વિવેકચક્ષુ પણ અહિં નકામા

વિવેકચક્ષુ એ પણ દુર્બિન વગરની આંખ છે. આપણો જીવ જો ભગવાનની વાણી રૂપી દુર્બિન ન રાખે, તો તેનું પરિણામ એ આવે કે આપણે માત્ર આ જન્મ પુરતું જ દેખી શકીએ. તેથી તે એક અંશ પણ વધારે ન જ જોઇ શકે. દુર્બિન ચઢાવીને દેખીએ તો પણ જેટલી શક્તિવાળી દુર્બિન હોય તેજ પ્રમાણે તેમાંથી જોઇ શકાય તેથી બીજા પ્રકારની વસ્તુ તેમાંથી દેખી શકાતી જ નથી આંખે દુર્બિન ચઢાવીને જોઈએ છીએ ત્યારે દૂરની વસ્તુને આપણે જોઇ શકીએ છીએ પરંતુ તેજ દુર્બિન જો આંખેથી કાઢી નાખો તો તમે તત્પશ્ચાત્ પહેલાનો દેખાવ જોઇ શકતા નથી આપણા આત્મા માટે એજ રીતે ભગવાનનું વચન તે દુર્બિન છે, જ્યારે આપણે એ દુર્બિન લગાડીએ છીએ ત્યારે અનાદિનું અતીતકાળનું અને અનાગતકાળનું જ્ઞાન ધરાવી શકીએ છીએ જ્યારે એ દુર્બિનનો ત્યાગ કરીએ છીએ કે અતીત અનાગતને દેખવા આપણે અંધ થઇએ છીએ

જિનેશ્વરના પ્રવચનની મહત્તા

કાચ જ નકામો અને ભ્રમ ઉપજાવનારો છે. જે કાચ અલૌકિક ગુણવાળો છે, જે કાચ દૂરની વસ્તુઓને આપણને દેખાડે છે, તે કાચની ઉપયોગિતા સમજી શકાય એવી છે. પરંતુ અજ્ઞાનતાને લીધે કેટલાક મૂર્ખાનંદો એ કાચને જ દોષવાળો કહી દેવા તૈયાર બની ગયા છે. વળી એજ રીતે જૈનપ્રવચન પણ આપણા આત્માને અતીત અનાગત સમયને બતાવે છે, માટે કેટલાક કહે છે કે જૈનપ્રવચન રૂપી એ દુર્બીન લગાડીએ જ નહિ એ દુર્બીનમાથી જોવાની તસ્દી જ ન લઈએ તો કેવુ સારૂં કે દેખવુ યે નહિ અને દાઝવું યે નહિ. આવો વિચાર કરીને કોઇ એ દુર્બીન આંખે લગાડવાની જ ના પાડે તેને કેવી રીતે સમજાવવો તેનો વિચાર કરો

તે ફુટેલા ભાગ્યવાળો છે.

જે આવી વાતો કરે છે તેને ફુટેલા ભાગ્યવાળો જ માની લેવો જોઇએ છતા તેવાને પણ સમજાવવાનો પ્રયત્ન કરવો એ તો આપણી ફરજ છે જ. જો આપણે એ ફરજ ન બજાવીએ તો આપણે પણ માત્ર ભૂલેલા જ ગણાઈએ, ધારો કે દૂરથી કોઇ એક ભયંકર સિહ દોડી આવે છે. તમે દુર્બીન લગાડીને એ સિહને જોશો તો તમારી ખાત્રી થશે કે તમારે માથે અમુક આકરી આપત્તિ આવી પડે છે, અને તેથી તમે એ આપત્તિમાંથી બચવાનો માર્ગ શોધી કાઢશો પરતુ તમે એવો વિચાર કરશો કે 'જો, દુર્બીનમાથી જોઇશુ તો સામેથી આવી પડેલી આપત્તિ દેખાશે અને આપત્તિ દેખાશે એટલે તેનો પ્રતિકાર કરવો પડશે,

---

હે તાત-જિન! પુણ્યપ્રભાવથી મારા વડે ત્રસત્વાદિ પ્રાપ્ત કરાયું અને તમારા શાસનના લાભથી મારુ તે ત્રસત્વાદિ સફલ થયુ

તેના કરતા બહેતર છે કે દુર્બીન લગાડવુંજ નહિ, ને આપત્તિ જોવી પણ નહિ અને આપત્તિની ભયંકરતા સમજવી પણ નહિ" તમારા આવા વિચારથી તમારા ઉપર આપત્તિ આવવાની અટકવાની નથી. તમે દુર્બિનમા જુઓ તો પણ તમારા ઉપર આપત્તિ આવશે અને નહિ જોશો તો પણ તમારા ઉપર આપત્તિ તો આવશે, માત્ર દુર્બીનથી જોવાથી તો એ લાભ થશે કે તમો આપત્તિને જાણી શકશો અને તેમાથી બચવાનો માર્ગ પણ વિચારી તેને વર્તનમાં મૂકી શકશો.

મોક્ષ અને નિગોદ

દુર્બીનનો આવો ફાયદો છતા જે મૂર્ખ માણસ એ ફાયદો ઉઠાવવાની ના પાડશે તેને આપણે ડાહ્યો તો નહિજ કહી શકીએ, પરતુ મૂર્ખોજ કહી શકીએ તેજ પ્રમાણે જૈનપ્રવચનરૂપી દુર્બીનનો ઉપયોગ કરવાની પણ જે ના પાડે છે તે બેશક મૂર્ખોજ છે? દુર્બીનનો એ ગુણ છે કે જે વસ્તુ સીધી સાદી આંખે દેખી શકાતી નથી તે વસ્તુને દુર્બીન દેખાડી આપે છે. એજ પ્રમાણે જૈનપ્રવચનરૂપી મહાન્ દુર્બીન પણ જે આપણે આંખે નથી નિહાળી શકતા તે બતાવી આપે છે આપણે ભૂત અને ભવિષ્ય કાળ આપણે જોઈ શકતા નથી, તેજ પ્રમાણે મોક્ષ અને નિગોદનુ સ્વરૂપ પણ આપણે જોઈ શકતા નથી, એ બધુ જીનેશ્વરના પ્રવચનરૂપ દુર્બીન આપણને બતાવી આપે છે આ દુર્બીન આવું મહાન હોવા છતા જે માણસ એ દુર્બીનનો ઉપયોગ ન કરે અને દુર્બીનનાજ ટુકડા કરી

* [illegible] કરનારી-નાશ કરનારી [illegible] ! [illegible] જુઓ

નાખવા તૈયાર થાય તેને તમે કેવો કહેશો? કંઈપણ શંકા વગર આપણે એવા માણસને મૂર્ખાનીજ ઉપમા આપવી પડશે

વાંદરાને દુર્બીન ન શોભે

દુર્બીન જો માણસ પોતાની આંખે લગાડે તો એનું રહસ્ય તે પામી શકે છે. પરંતુ તેમના કરતા વાદરાની આંખોએ દુર્બીન બાંધીએ તો શું થાય? પરિણામે વાદરો દુર્બીનનો દાટજ વાળી નાખે? વાદરાને દુર્બીન બાધે તો તે સીધોજ ભડકીને કાંઈનું કાંઇ કરી બેસે અને એજ દુર્બીન જો માણસોને આપો તો તેઓ એનો સારો ઉપયોગ કરી લે છે તો પછી એના વાદરાનો દોષ માનશો કે દુર્બીનનો? કોઇ પણ માણસ સહેલાઇથી કહી શકશે કે વાંદરો દુર્બીનનો દાટ વાળે છે એમા દુર્બીનનો વાક નથીજ પરંતુ દૃષ્ટિનોજ દોષ રહેલો છે. એજ રીતે જે દુર્બીનનુ મૂલ્ય સમજે છે તેવો વિવેકવાળો જૈનશાસન પામેલો એ દુર્બીનના ઉપયોગ વડે પોતે તરી જાય છે જ્યારે ચંચળપ્રકૃતિવાળા વિષયકષાયનાજ રસીયાઓ જીનેશ્વરના પ્રવચનરૂપ દુર્બીનનાજ છિદ્રો શોધવા માડે છે? અને જયારે તેમને જૈનપ્રવચનના કાંઇ પણ છિદ્રો નથી મળતા ત્યારે તેઓ પોતાનાજ છિદ્રો પ્રવચનને શીરે ઓઢાડી દેવાને તૈયાર થઇ જાય છે?

દુર્બીન પછી પડદા આવે તો?

વિવેકવાળો આત્મા જેમ દુર્બીનનુ મૂલ્ય આંકી શકે છે છે તેજ પ્રમાણે જેઓ આત્માર્થી છે, જેમને જીવ અને ભવનું સ્વરૂપ જાણવુ છે, તેઓ તો આ દુર્બીન ઉપર વારી જવાનાજ

આખ્યાતાએ વક્તાએ બોલતા પહેલા જ હૃદયમા પોતાનુ સ્વરૂપ સ્થાપન કરવુ આથી જ આરંભમા રક્ત લોકો હા! શુદ્ધ ધર્મને કહેતા નથી

જવાના. દૂરની વસ્તુ જોવાની આકાંક્ષાવાળાને દુર્બીન હંમેશાં રાખવું એ કર્તવ્ય છે, તેજ પ્રમાણે આત્મકલ્યાણની ઇચ્છાવાળાએ પ્રભુ પ્રવચનરૂપી દુર્બીન હમેશા રાખવું એ તેનું કર્તવ્ય છે. હવે એ દુર્બીન હંમેશાં પોતાની પાસે રાખવાની ભાવના ક્યારે ઉત્પન્ન થાય? તેનો વિચાર કરો. અને એ દુર્બીન હોવા છતા પણ તે નકામુ થઈ પડે એવું ક્યારે બને? તે વિચારો. તમે દુર્બીન લઈને તે દ્વારા બહાર જોતા હો, તમોને દુર્બીન પ્રિય છે. તમે તે છોડવા પણ માંગતા નથી, અને દુર્બીન વડે દૂરની વસ્તુ જોવાનો પણ તમારો મનોભાવ છે, પરંતુ ધારો કે દુર્બીન પાછી એકાદ મોટો પટ આડે આવે તો શું તમારૂં દુર્બીન તમોને કામ આપી શકે ખરૂં? જવાબ એજ મળશે કે નહિંજ!

કુસંસ્કાર ટાળો

દુર્બીન પાસે રાખવાની તેનો પુરેપુરો ઉપયોગ કરવાની અને તે દ્વારા દૂરની વસ્તુઓ જોવાની તમારામા પુરેપુરી આકાંક્ષા હોય તે છતા જો આડો પટ આવતો હોય તો તમારો મનોરથ તમે પાર પાડી શકતા નથી, તેજ પ્રમાણે જીનેશ્વરપ્રવચન રૂપ દુર્બીન તમારી પાસે હોય તેનો તમે પૂરેપૂરો ઉપયોગ કરવાને શક્તા હો અને તે દ્વારા તમે ભૂત, ભવિષ્ય, મોક્ષ, નિગોદ આદિ જાણવા માગતા હો, તે છતા પણ જો ખરાબ સંસ્કાર રૂપી પડદો આવી જાય તો તમારી ધારણા પૂરેપૂરી ફળી શકે નહિં. એ ખરાબ સંસ્કાર રૂપી પડદો ન આવે તે માટે શો માર્ગ લેવો. તે વિચારો. એને માટે શાસ્ત્રકારોએ એજ માર્ગ બતાવ્યો છે કે (૧) આત્મા અનાદિનો છે (૨) કર્મ અનાદિના છે અને

[illegible]

(૩) ભવસયોગ પણ અનાદિનો છે એ સસ્કારો ગળથુથીમા દરેકને પાવાની જરૂર છે. જેનામા આ સસ્કાર પડ્યા હશે તેને ખરાબ સસ્કાર પડવા પામશેજ નહિ અને તે બહુજ સુખપુર્વક એ દુર્બીનને-જૈન પ્રવચનને વાપરી ભૂત, ભવિષ્ય, મોક્ષ, નિગોદ આદિ જોઈ શકશે. પણ સંસ્કારો પડવાથી કેવી રીતે ફાયદો થાય છે તે હવે જોઈએ.

વ્યાખ્યાન ત્રીજું

ધર્મ મોક્ષજ આપે છે, મોક્ષ આપેજ છે-
એટલુજ નહિ પણ અર્થ કામ પણ આપે છે.

ધર્મથી મળેલા અર્થ કામ, જીવને કદી ફસાવતા નથી.

ધર્મ પૌદ્ગલિક તથા આત્મીય-ઉભય સુખને આપે છે.

वचन-यदनुष्ठाना-मविरुद्धाद्यथोदितम् ।
मैत्र्यादिभावसंयुक्तं, तद्धर्म इति कीर्त्यते ॥१॥

શાસ્ત્રકાર મહારાજા આચાર્યભગવાન્ શ્રીમાન્ હરિભદ્ર-સૂરીશ્વરજી મહારાજા ભવ્યજીવોના ઉપકાર માટે ધર્મોપદેશ કરતા ધર્મનુ સ્વરૂપ વર્ણવે છે. તેમા તેઓશ્રી ફરમાવે છે કે આ જગતમા દરેક જીવ જુદી જુદી ઇચ્છા, રૂચિ કે ધારણાવાળા હોય

જગતમા લોકની આગળ બુદ્ધિ વગરના એવા આ પરવાદીઓ ગાડરીયા અનુકરણને કરતા સતત ઉદયને પામેલા છે પરન્તુ આ પરવાદીઓ સંસારની હાનિ માટે સમર્થ નથી

છે દરેકના મનોરથો અલગ અલગ હોય છે, અને એ રીતિએ જો જોવા જઈએ તો અનંતા જીવો હોવાથી ઇચ્છા વિગેરેના પ[illegible] અનંતા પ્રકાર ગણાય કહોને કે જીવ એટલી ઇચ્છા પણ [illegible] તમામ ઇચ્છાઓને, ઇચ્છા વિગેરેના એ અનંતા પ્રકારોને સામાન્ય નીતિકારોએ માત્ર ચાર વર્ગમા વહેંચેલ છે. ચાર વર્ગમા તે તમામ પ્રકારોનો સમાવેશ કરેલો છે. જુદા જુદા પદાર્થોમાં જુદા જુદા રંગ છે તેમાં રંગની તીવ્રતા મંદતાની અપેક્ષાએ વિચારીએ તો રંગના ભેદ પદાર્થો જેટલા થાય એમ કહીએ તો ચાલે, પણ દુનિયાએ વર્ગીકરણ કરીને રંગના તે પ્રકારોને પાંચ પ્રકાર સમાવેલ છે. ધારો કે એક પદાર્થ ધોળો (શ્વેત) છે, બીજો પદા[illegible] ધોળો ખરો પણ પહેલાથી જુદો પડતો, ઓછો ધોળો હોય વધુ ધોળો હોય તો પણ તેણે ધોળામા જ ગણી લીધો. એ [illegible] પ્રમાણે શ્યામ (કાળા) વિગેરે રંગોમા પણ સમજી લેવુ. એજ રીતે સંસારના જીવોની રૂચિ, ધારણા, મનોરથ, ઇચ્છા વિગેરે અનંતા છતા વર્ગીકરણથી તે બધાનો સમાવેશ ચારમા થાય છે ચાર વર્ગના નામો ૧. ધર્મ ૨ અર્થ ૩ કામ અને ૪ મોક્ષ છે. એવી કોઈ ઇચ્છા, ધારણા વિગેરે નથી કે જેનો સમાવેશ આ ચારમાંથી એકાદ વર્ગમા પણ ન થઈ શકે અર્થાત્ એકાદ વર્ગમા તો કોઈ પણ ઇચ્છા વિગેરે આવે જ છે

કોઈ પ્રશ્ન કરે કે આ ચાર જ વર્ગ કેમ ? એનુ સમાધાન કરતા શાસ્ત્રકાર ફરમાવે છે કે જગત્મા સુખ બે પ્રકારના છે. ઇચ્છા, મનોરથ વિગેરે છે તે સુખાદિને માટે ને ! એટલે તેના

કે [illegible] વચનને જાણનાર તમારું એક જ વચન [illegible] [illegible] એક [illegible]ઓને [illegible] ઉદ્ધાર[illegible] [illegible] [illegible]ઓને સંસારમા પાડનાર

ઋદ્ધિ, સમૃદ્ધિ પણ ફુંકી ફુંકીને ડંખ મારે છે, અર્થાત્ રાજી કરીને, નચાવીને કુદાવીને પતન પમાડે છે.

પેલો શંકાકાર પોતાની શંકાને વધુ સ્પષ્ટ કરે છે કે– "અર્થ જ્યારે અનર્થનું મૂળ અને તેવો અર્થ જો ધર્મ મેળવી આપે તો તે ધર્મજ મહા અનર્થનું મૂળ ગણાય, અને જે કામને દુર્ગતિની, નરકની નીસરણી કહેવામા આવે તેવા કામને જો ધર્મ મેળવી આપે તો તે ધર્મજ નરકે જવાના મોટા પગથીઆંરૂપ ગણાય ધર્મજ નરકનો રાજમાર્ગ ગણાય કામ તો છીંડી ગણાય. આવો ધર્મ તો છાંડવા લાયક કે આદરવા લાયક? ધનના ધોકા મરાવનાર, કામના કારાગારમા પુરનાર અર્થાત્ ધનદ્વારા ધોકા મરાવનાર, કામદ્વારા દુર્ગતિના કેદખાનામા ઘસડનારો ધર્મ આદરવા યોગ્ય શી રીતે?" શકાકાર પોતાના સમર્થનમા સિદુર પ્રકરણનો શ્લોક પણ રજુ કરે છે કે—

"ત્રિવર્ગસંસાધનમન્તરેણ० इत्यादि—

અર્થ: "ત્રણેય વર્ગની સાધના વગરના મનુષ્યનુ જીવન જનાવર જેવુ છે તેમાય ધર્મ શ્રેષ્ઠ છે, કેમકે તેના વગર અર્થ કામ પણ મળતા નથી"

શકાકારને સમાધાન આપતા શાસ્ત્રકાર કહે છે કે, ભાઈ! પ્રથમ તો આ શ્લોક શાસ્ત્રકારનો નથી તે જરા વિચાર! છેલ્લો શબ્દ પ્રયોગ વદામિ કે વદાવ નથી પણ વદન્તિ છે, ત્યાં એમ કહ્યુ કે જેમણે મોક્ષ માન્યો નથી, મોક્ષને માટે જેના મનોરથ નથી તેવાઓ પણ ધર્મને શ્રેષ્ઠ માને છે.

પ્રતિક્રમણમા અઢાર પાપસ્થાનક તો બોલો છો ને! ચોથે મૈથુન તથા પાચમે પરિગ્રહને તો પાપ માન્યુ છે ને!

હે જીવ! તારે માટે વેદવું તથા ખપાવવુ એમ બે માર્ગ છે તેના પહેલો શ્રેયસ્કર છે, જેથી બીજા માર્ગ માટે તુ સમર્થ નથી

ઉડવામા પણ ફસામણ છે. મધ પરની માખીને મીઠાશ છે પણ ઉડવામા વાધા છે, કેમકે ત્યા ચોટેલી છે; જ્યારે સાકરપરની માખીને તો મીઠાશ પણ મળે છે અને ધારે ત્યારે તે ઉડી પણ શકે છે તેને ઉડતાં કોઇ રોકી શકતુ નથી.

પત્થર ઉપર બેઠેલી માખી જેવા જીવો એવા કે આ લોકમા ભલે એને મીઠાશ નથી અર્થાત્ ધન, ઋદ્ધિ આદિ મળ્યાં નથી, પૌદ્‌ગલિક ભોગવટાના સાધનો સાપડ્યા નથી છતા પણ આત્મ-કલ્યાણના માર્ગે તેઓ તરત જોડાઇ જાય તે ઉપર–

કઠીઆરાનું દૃષ્ટાંત

પત્થર ઉપરની માખીના પ્રકાર જેવા જીવને અંગે।

રાજગૃહી નગરીમા ગણધર ભગવાન્ શ્રીસુધર્માસ્વામીજી થોડા દિવસ થયા પધાર્યા છે. એક અપેક્ષાએ ભગવાન્ શ્રી ગૌતમ-સ્વામીજીથી ભગવાન્ શ્રી સુધર્માસ્વામીજીની સ્થિતિ ચડીયાતી ગણાય. ભગવાન્ શ્રી ગૌતમસ્વામીજી મોટા એ કબૂલ, લબ્ધિના નિધાન એ પણ કબૂલ. એમની હયાતીમા એ તીર્થ રૂપ એ કબૂલ, પણ તેમની પાછળ શાસન કોનુ ? શાસનના શિરતાજ તો શ્રી સુધર્માસ્વામીજી જ પર્યુષણાપર્વમાં સમાચારી પ્રસગે સાભળો છો ને–

વર્તમાનમા જે સાધુ સાધ્વીનો પરિવાર છે તે ભગવાન્ શ્રી સુધર્માસ્વામીજીની પરપરાનો ગણાય

ભવિષ્યના દુ:ખને ભેદનાર-નાશ કરનાર હોવાથી ધર્મ-શાસન-રક્ષણ કરનાર કહેવાય છે, કારણ કે પહેલેથી જ તે ધર્મ આ જીવને શિક્ષા-શિખામણ આપે છે કે જેથી પાપ આવે જ નહિ પાપ આવે તો દુ:ખ થાય.

જો વિહાર કરવો હોય તોજ મારાથી સંયમ નિર્વાહાય તેમ છે." આથી શ્રી ગણધર મહારાજાએ પણ વિહારનો વિચાર કર્યો હતો જે વિચાર અભયકુમાર પાસે જાહેર કર્યો હતો અભયકુમારે પૂછવાથી આ બધો વ્યતિકર શ્રી ગણધર ભગવાને તેને જણાવી દીધો અને કહ્યુ કે–'વિહારનું આજ ખાસ કારણ છે!' મંત્રીશ્વર અભયકુમારે વિનંતી કરી કહ્યુ કે–"ભગવન્! આપ માત્ર ત્રણ દિવસ રહો, કૃપા કરી ઉપદ્રવથી બચવા ત્રણ દિવસ એ સાધુને બહાર ન જવા દો, તેટલા વખતમાં મારાથી બનતું કરૂં છું; પછી આપને યોગ્ય લાગે તો વિહાર કરજો અગર સ્થિરતા કરજો." આ રીતે અભયકુમારે વિનયપૂર્વક મહેતલ માગી: શાની? મુનિના ઉપદ્રવ નિવારણ કરવાના ઉદ્યમનું પરિણામ જોવાની.

ત્રણ ત્રણ કરોડ સોનૈયા લેનાર પણ કોઈ મા'જાયો નીકળ્યો!

અભયકુમારે તીજોરીમાથી ત્રણ કરોડ સોનૈયા (કે રત્નો જે કહો તે) લીધા અને રાજગૃહીના મધ્યમાર્ગમા એક એક કરોડના ત્રણ ઢગલા કર્યા પોતે શહેરમા જાહેર ઉદ્‌ઘોષણા કરાવી ઢંઢેરો પીટાવ્યો કે–

"અભયકુમાર ત્રણ કરોડ સોના મહોરો (જનતાને) જે કોઈ ઇચ્છે તેને આપી દેવા તૈયાર છે તેના ઢગલા પણ બજાર વચ્ચે કરવામા આવ્યા છે, પણ જે કોઈ નીચેની શરત પ્રમાણે વર્તવા તૈયાર હોય તેને જ લઈ જવાનો હક છે. કરોડ કરોડ સોનૈયાના ઢગ લેવા કોણ ન આવે! એ કોને ન ગમે! [illegible]

[illegible]

ઢંઢેરો તો પડ્યો પણ શરત સાભળીને એકેય ઉભો ન રહ્યો ત્રણ ઢગલા માટે નીચે મુજબની ત્રણ શરત હતી એક ઢગલા માટે એ શરત હતી કે : "સ્ત્રીનો સમાગમ સર્વથા સર્વદા કરવો નહિ, સ્ત્રી રહેતી હોય ત્યા ભીતના આતરે પણ રહેવું નહિ સ્ત્રીની સામુ પણ જોવું નહિ. સ્ત્રી સબંધી વાતચીત-કથા પણ કરવી નહિ તાત્પર્ય કે નવવાડના પાલનપૂર્વક સ્ત્રીસંસર્ગનો સર્વથા જીવનભર ત્યાગ કરવો આ શરતનું પાલન કરે તે કરોડ સોનૈયાનો આ પહેલો ઢગ લઈ જઈ શકે છે" આ શરતે સોનૈયા કોણ લે ? સોનૈયા લઈ જવા કોને માટે ? શાને માટે ? જો સર્વથા સ્ત્રી સમાગમનો જ પ્રતિબંધ હોય તો સોનૈયાને કરવાના યે શું ?

સોનૈયાના બીજા ઢગલા માટેની શરત-"કાચાપાણીનો ઉપયોગ કરવો નહી, પીવું નહિ, સ્પર્શ પણ કરવો નહિ, પીવા માટે કાચા પાણીની વિરાધના કરવી નહિ" આ શરતનુ પાલન કરે તે આ બીજો ઢગલો લઈ જઈ શકે છે કયો ગૃહસ્થ આ શરત પાળી શકે ? બીજો ઢગલો લેવા કોઈએ કબુલ્યુ નહિ.

સોનૈયાના ત્રીજા ઢગલા માટેની શરત 'અગ્નિનો સ્પર્શ કરવો નહિ, અગ્નિની (અગ્નિકાયની) સર્વથા વિરાધના કરવી નહિ' આ શરતનુ જીવન ભર પાલન કરે તે આ ત્રીજો ઢગલો લઈ શકે છે અગ્નિ વિના કયા સંસારીને ચાલે ! રસોઈ અગ્નિથી જ થાય, બત્તી, દીપક અગ્નિ જ છેને ! તેથી ત્રીજો ઢગલો લેવાને પણ કોઈ તૈયાર થયુ નહિ

જો વીતરાગ-રાગદ્વેષરહિત એવા દેવ ન હોત તો સ્ત્રી-શસ્ત્ર અને કામ-વિષયોના આસક્ત એવા કયો દેવ મોક્ષથી ઘરેલા અધતનસ નાટકરૂપી ગાઢ અધકારનો અનુભવ તેને કોણ નાશ કરવા સમર્થ થાય

પચાસ હજાર રૂપીયા હોય છતા ઇચ્છા શી ? લાખની વધારે ખરીને ! આ માટે ભગવાન્ શ્રી હરિભદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજા શ્રી દશવૈકાલિક સૂત્રની ટીકામાં ફરમાવે છે કે, અર્થાત્

'અપિ' શબ્દનો પ્રયોગ કરીને 'તે પણ ત્યાગી' એમ કહે છે જો એમ ન માનો તો વિચારો, મરણ સમયે ઉપવા૦, છઠ્ઠ વિગેરેનુ પચ્ચખ્ખાણ કરાવો છો. જેને પચ્ચખ્ખાણ ન માનવું હોય તેની વાત શી ? કેમકે તે વખતે તો ગળે પાણીનુ ટીપુ પણ ઉતરતું નથી

સભામાથી પ્રશ્ન—છતવાળો પચ્ચખ્ખાણ કરે, ત્યાગ કરે તેમા અને અછતવાળો ત્યાગ પચ્ચખ્ખાણ કરે તેમા ફરક ખરો કે નહિ ?

દુનિયામા જનતામા છાયા પડે તે વાત જૂદી બાકી પરિણામ દૃષ્ટિએ, આત્મીય દૃષ્ટિએ લેશ પણ ફરક નથી ચક્રવર્તી દીક્ષા લે તો મોક્ષે જાય અને તેનો ચાકર દીક્ષા લે, કોઈ દરિદ્રી દીક્ષા લે તો મોક્ષે ન જાય તેમ નથી. જ્યારે ધનવાન, રાજા કે ચક્રવર્તી ત્યાગ કરે ત્યારે ધર્મની પ્રશસા થાય. જનતામાં છાયા પડે તે વાત ખરી બાકી ફલની સમાનતાએ લગીર પણ ફરક નથી

હવે મુદ્દાની વાત પર આવો જીવોના ચાર પ્રકારમા પ્રથમ પ્રકાર પત્થર ઉપરની માખી જેવા જીવોનો છે. તે પરથી આ કહીઆનાનું દૃષ્ટાંત કહ્યુ એ જીવો આ લોકમા નિર્ધન હોય; પાપોદયે કાંઈ મળ્યુ ન હોય એટલે ભોગવટો ન હોય પણ ધર્મ માર્ગે તરત વળી જાય.

જો તને સૂર્ય સમાન પ્રભાવાળા દેવ અહિં જગતમા ન હોત તો અહિં અન્ય તીર્થિક રૂપી પુવડાનુ ચકિપણુ હોત અર્થાત સૂર્યની પ્રભા ન હોય ત્યા જ પુવડાનો પ્રચાર હોય છે.

બુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવામા આવે તો સમજી શકાય એક દૃષ્ટાંત છે તે વિચારો.

એક રાજાએ, સોનીઓ સોનુ કોઇ પણ પ્રકારે ચોરી ન કરે, સેરવી ન દે તેટલા માટે તેમને અલંકારો ઘડવા પોતાના મહેલમાં, ભોંયરામાં બેસાડ્યા અને બહાર મજબુત ચોકી પહેરો રાખ્યો, ખાવા પીવા વિગેરેની વ્યવસ્થા અંદર જ રાખી ભોંયરું કેવુ ? એક પણ જાળી નહિ, બારી નહિ, એક પણ છિદ્ર નહિ કે જ્યાથી હવા, અજવાળુ આવે. આવે સ્થાને, સોનુ ઘડતા ઘડતા જ્યારે રાત્રી પડી ત્યારે એક સોનીએ કહ્યુ. 'સૂર્ય આથમ્યો !' વિચારો કે તેણે કયા આધારે કહ્યુ ? ભોંયરામા તો એ જાણી શકાય તેવી હાલત હતી જ નહિ શું ગપ્પુ માર્યું ને સાચુ પડયું ? કાકતાલીય ન્યાયે સાચુ પડયુ ? ત્યારે ! જેણે એ કહ્યુ હતુ તે સોની રાત્ર્યંધ (રતાંધળો) માટે એ નિયમ કે સૂર્ય આથમે એટલે એ દેખતો બંધ થઇ જાય. એ દેખતો બધ થયો એટલે એણે સૂર્ય આથમ્યાનુ કહ્યુ. આ વાત બુદ્ધિનો ઉપયોગ કરે તેને ન સમજાય ? સમજી શકાય.

તેજ રીતિએ ચક્રવર્તી મરીને નરકેજ જાય એ કથનમા અને ચક્રવર્તીઓ મોક્ષે પણ ગયા છે, સ્વર્ગે પણ ગયા છે એ વાતના પરસ્પર વિરોધનો પરિહાર પણ બુદ્ધિથીજ થઈ શકે. જરા ઉંડા ઉતરો તો સમજાય. ચક્રવર્તી એટલે નરદેવ ! એ નરદેવ જો નરદેવપણામાજ (ચક્રવર્તીપણામાજ) કાલ કરે તો નરકેજ જાય ભરત મહારાજા, સગર મહારાજા, મોક્ષે જનારા તથા દેવલોકે જનારા ચક્રવર્તીઓ નરદેવ મટી ધર્મદેવ બન્યા

બીજા દેવો મોહમાયાથી રહિત નથી, અન્ય સાધુઓ હંમેશા સ્ત્રીઓના રક્ત છે, અને બીજે ધર્મ જે જીવહિંસાથી યુક્ત છે જ્યારે આર્હત ધર્મના શુદ્ધ તત્ત્વની કોઈ પ્રાપ્તિ થાય છે

મ્યુનીસીપાલીટીની મેલાની ગાડી.

કાયા કલેવર કારમું. ગંદકીનો ગાડવો.

વાત પણ ખરી છે, તમે વિચારો. આ શરીર એટલે મ્યુનીસીપાલીટીની મેલાની ગાડી, ઉપર સુશોભિત ઢાંકણાથી ભલે બજારમાંથી પસાર થતી વખતે લાગે સુંદર, તેમાંયે ઉપરથી સૂર્યના તેજથી ઝગઝગારો મારે પણ એ ઢાકણું જરા ખસે, ઉઘડે તો દુકાનદારો બુમાબુમ કરે છે ને. આ શરીર પણ તે રીતે ચામડીરૂપી પતરાંથી મઢાએલુ છે, પણ અંદર શું છે તે તપાસો. ડાક્તરો ઓપરેશન કરે છે ત્યારે તે જોઈને કેઈને ચીતરી ચઢે છે ને ! પાંચ-સાત રૂપીઆભાર લોહી નીકળતાં જોઈને ચકરી આવે છે ને ? કલોરોફોર્મ શાથી સુંઘાડાય છે ? એ લોહી, એ માસ, એ આ (કાયારૂપી) મહેલનોજ માલ છે ને ! હાડકાંના થાંભલાઓ ઉભા કરી, તેને નાડીઓની દોરીઓથી બાંધી, તેમા મલમૂત્ર, લોહી, માસ ભરીને આ દેહરૂપી પૂતળું ઉભુ કરવામા આવ્યુ છે એના અંગે ગાજવા વાજવાનુ હોય !

ભરત મહારાજા આ પ્રકારે દેહની અશુચિ ભાવના ભાવતા ભાવતા ત્યા જ કેવલજ્ઞાન પામ્યા !

વિચારો કે ઉપમામાં જેની કોટીના અર્થ, કામ ભરતમહારાજાને [illegible] કેમ ન થયા ? કેમકે તે સાકર ઉપરની માખી જેવા પ્રકારના [illegible] હતા. જે અર્થ, જે કામ ધર્મથી મળ્યા હોય તે [illegible] નથી [illegible] કામ, [illegible] અર્થ [illegible] છે ? જે ધર્મથી ન [illegible] [illegible] ને [illegible] [illegible] કે-અર્થ [illegible] મળે છે તો [illegible] ?

[illegible]

ત્યારે આ વાતનો મેળ કેમ મળે ? એ જ શાસ્ત્રકાર કહે છે કે–'બાવળીઆનો અગ્નિ પણ બાળે છે. બાવનાચંદનનો અગ્નિ પણ બાળે જ છે તે રીતે ધર્મથી મળેલાં સુખ સમૃદ્ધિ પણ જીવને ફસાવે છે' તો આ વાત અને શાસ્ત્રકારનુ તે વચન કે 'ધર્મથી મળેલા અર્થ, કામ, ફસાવેજ નહિ' તે વચન પરસ્પર વિરોધક છે એ વિરોધનો પરિહાર એ છે કે જે ધર્મ કેવળ ત્યાગવૃત્તિથી કરવામાં આવે, ધર્મ ધર્મખાતર આચરવામા આવે તો તે ધર્મથી મળેલ ઋદ્ધિ સમૃદ્ધિ ભોગોપભોગ, અર્થ કામ ફસાવનારા હોતા નથી પણ ધર્મની સાથે મેળવવાની મમતાનુ મિશ્રણ થયું તો એ મિશ્રણ ફસાવનાર બને છેઃ મિશ્રણવાળા ધર્મથી મળેલાં અર્થ, કામ, ફસાવનાર પેલા મિશ્રણના યોગે બને છે. અર્થ કામ મેળવી આપવાનુ કામ ધર્મ કરે છેઃ ફસાવવાનુ કામ મમતાનુ મિશ્રણ કરે છે વાસુદેવો, કેટલાક ચક્રીઓ કે જેમણે પૂર્વભવમાં ધર્મ આચર્યો પણ નિયાણા કર્યા એટલે આચરેલા ધર્મયોગે મળ્યુ બરાબર પણ નિયાણાથી નોતરેલી નરકગતિ જાય ક્યાં ? ધર્મ કરતી વખતે, પદાર્થની ઇચ્છા થઇ કે જીવ ફસાવવાનો.

હવે ફરી મુખ્ય વાત પર આવો. ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ એ ચાર વિભાગમાં, ચાર વર્ગમા ધર્મજ એવો છે કે ધન દે, સુખ [કામ] દે અને પરંપરાએ મોક્ષ પણ દે છે, ત્રણેયનુ કારણ ધર્મ છે. ત્રણેય પુરૂષાર્થ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ કાર્યરૂપ જ્યારે ધર્મજ કારણરૂપ છે, એટલુજ નહિ પણ હજી આગળ વધો. ઠેબા વાગે, ઠેબા થાય, એ ઠેબા ખાઈ જાગો પછી જવાય ?

હે ભાગ્યવાન તમારા કહેવાથી સિદ્ધ થયેલા જોયા નથી અને બીજાના કહેવાથી ન સાધના રૂપલા જોયા નથી. હિત બુદ્ધિથી [illegible] માનુ છુ.

જ્યારે આંબા રસ ખાઓ, અને ગોટલા વાવો એટલે ફરી આંબા. એ રીતે ધર્મ પણ અર્થ, સુખ, અને મોક્ષના સાધનરૂપ માત્ર નહિ પણ પાછો ધર્મનો ઉત્પાદક પણ છે.

ધર્મ, માત્ર મેળવી જ આપે છે એમ નથી પણ ફરી ઉત્પાદન સામર્થ્ય પણ ધરાવે છે.

શાસ્ત્રકાર મહારાજા કહે છે કે–

क्षायोपशमिकभावे या क्रिया० इत्यादि

એક છોકરો રાત્રે ભણવા બેઠો અને એકથી દશ સુધી ભણ્યો રાત્રે દશ વાગે સુઇ ગયો સવારે એ અગીયારથી ભણે છે. વચમાં રાત્રી ગઈ છતા બીજે દીવસે તેણે એકથી અભ્યાસ શરૂ ન કર્યો કહો કે રાત્રી તો વિશ્રામ રૂપ. રાત્રી જવાથી એકથી દશનો અભ્યાસ નકામો નથી થયો: વિશ્રામ પુરો થતા રાત્રી જતાં અભ્યાસ આગળ વધ્યો એ રીતિએ ક્ષાયોપશમિક ક્રિયાથી વચ્ચે દેવલોક મળે ત્યા ભલે ધર્મ ન થાય પણ ત્યાંથી નીકળ્યા પછી ફરી ધર્મપ્રાપ્ત થાય છે એટલે કે એ દેવલોક પેલા છોકરાની રાત જેવો છે એવો જીવ લોકમાંથી મનુષ્ય થાય, ફરી એને ત્યાગના ભાવ જાગે, દીક્ષાની, વ્યાખ્યાન વાંચવાની વિગેરે ભાવનાઓ પ્રગટ થાય. સંસ્કાર શું છે એ આથી સમજશો. જેણે કાંઈ કર્યું જ નથી તેનામાં એ સંસ્કાર ક્યાંથી આવવાના? દુનિયાદારીનું દૃષ્ટાન્ત વિચારો એક નાના છોકરાને તેની મા કહે કે 'બેટા! તારી વહુ લાવું' તો તે રાજી થાય છે, અને 'તારે માટે કાળી વહુ લાવું' એમ [illegible] કહે છે

* ભગવન્, [illegible] ક્રિયાદિને [illegible] નમસ્કાર [illegible] નથી પરંતુ [illegible] [illegible]

તો તે રડવા માંડે છેઃ ગોરી કે કાળી એકેય વહુ આવી નથી, આવવાનીય વખતે નથીઃ માત્ર વાત જ છે છતા હસવા, રડવાનો ઉત્પાત શાથી? એ છોકરો શું સમજ્યો? કહો કે પ્રથમનો સંસ્કાર છે. એજ રીતે ધર્મને અંગે પણ તથાવિધ સંસ્કાર સમજી લેવો.

એક માને પેટે અવતરેલા છોકરાઓમાં, અરે જોડીઆ ભાઈઓમા, વર્તનમા કેટલો ભેદ હોય છે? એકને ધર્મ રૂચે, એકને પાપ રૂચે શાથી? કહો કે સસ્કાર.

આથી એ સિદ્ધ થયું કે—મમતા રહિત ધર્મથી મળેલા, અર્થ, કામ જીવને કદી ફસાવતા નથી ફસાવનાર મમતા છે મમતા વગરનો વિશુદ્ધ ધર્મ, નહિ ફસાવનાર અર્થને આપે છે; નહિ ફસાવનાર કામને આપે છે અને પરંપરાએ મોક્ષને પણ આપે છે. ધર્મ આવો કિંમતિ છે.

સાથે એ વાત પણ ધ્યાનમા રાખજો કે—મારાઓ રાજા પાછળ હોય છે ભીખારી પાછળ હોતા નથી. શાહજાદો આવ્યો ત્યારે કેટલી ચોકીનો પ્રબધ હતો? વોઈસરોયની સવારી નીકળે ત્યાર પહેરો કેવો હોય છ? માનો કે જેમ મોટો માલદાર, માનીતો થયો તેમ તેની આજુબાજુ વિઘ્નના વટોળીઆ વધવાના એજ રીતે આવી ઉચી કોટિવાળા ધર્મ માટે પણ તેની આજુબાજુ કયા મારાઓ છે, કયા વિઘ્નો છે. તે તથા ધર્મનુ લક્ષણ વિગેરે જણાવવુ જરૂરી છે કે જેથી જીવ વિઘ્નોથી બચી શકે. અને સાચો ધર્મ મેળવી શકે, તે બધુ, અનુષ્ઠાનધર્મ, વિચાર-ધર્મ વિગેરેનુ લક્ષણ અગ્રે વર્તમાન

હે ભગવન્! સંસારની શાંતિને માટે તમારા શાસ્ત્ર-આગમનાં બે બાબત ભરેલી છે, હંમેશાં આશ્રવોની હાનિ અને સંવરની શ્રેણીનુ ગ્રહણ.

વ્યાખ્યાન ચોથું

આજ્ઞાગ્રાહ્ય પદાર્થને પીછાણવાની રીત, જીવોનું મૂલ-સ્થાન, વિજ્ઞાન ભૂમિકાની વિશિષ્ટતાઓ; ધર્મરત્ન મેળવવાની અમોઘ કળા.

આજ્ઞા-ગ્રાહ્ય પદાર્થ.

શાસ્ત્રકાર મહારાજા શ્રીમાન્ શાંતિચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ ધર્મરત્નપ્રકરણ કરતા થકા આગળ ૨૧ ગુણ તથા તેનુ સ્વરૂપ દૃષ્ટાતાદિ જણાવ્યા તેથી શ્રવણભૂમિ અને જ્ઞાનભૂમિ પોતાને પ્રાપ્ત થવી તે પણ વસ્તુ આ જીવને નવી નથી સામાન્ય દૃષ્ટિએ ભલે નવુ હોય પણ આર્યક્ષેત્રાદિ મળે ત્યારેજ શ્રવણ-જ્ઞાન મળે છે, એ અપેક્ષાએ આશ્ચર્ય છે રખડતાં જે અનંતોકાળ ગયો તે અપેક્ષાએ શ્રવણ-જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય તે આશ્ચર્ય નથી. તે અનતી વખત મળી ગયુ. જેને વ્યવહાર રાશીમા આવ્યા અનતોકાળ થયો છે તેને માટે આ વાત છે. જેઓ ને વ્યવહારરાશિમા સખ્યાતો અસખ્યાતો કાળ થયો હોય તેને માટે આ વાત નથી અનંતી વખત સમ્યક્ત્વની કરણી કરી સર્વવિરતિ દેશ-વિરતી આદરી દેવલોક ગ્રૈવેયકમા ગયો. અવ્યવહારમાથી નીકળી વ્યવહારમા આવ્યાને અનતોકાળ થયો છે તેવા માટેજ આ વાત છે વ્યવહારરાશી અવ્યવહારરાશીના જીવો કયા? એ કયારે ઓળખીએ? નક્કી વ્યવહારરાશીમાં એ લોકાનુસારે સ્થિતિ છે જેટલા જીવ મોક્ષે જાય તેટલા જીવ અવ્યવહારરાશીમાંથી

[illegible] વડે સર્વ પ્રાણીઓના હિતકારી ધર્મ [illegible]- [illegible] તેમજ તે માનનારી મુનિઓ કે જેઓએ તે ધર્મને [illegible] ([illegible])

વ્યવહારરાશીમાં આવે એવુ બધારણ શા કામનુ? વ્યવહારરાશીમાંથી મોક્ષે જાય તેથી ઓછા આવે અગર વધારે આવે તો અડચણ શી? વ્યવહારરાશીમાંથી મોક્ષે જાય તેટલા અવ્યવહારમાથી વ્યવહારરાશીમાં આવે. આ નિયમ બાંધ્યો છે આ પદાર્થ આજ્ઞાગ્રાહ્ય છે, અને જગતનો સ્વભાવ એવો દેખ્યો તેને અંગે નિરૂપણ કર્યું છે. સામાન્ય રીતે આજ્ઞાગ્રાહ્ય પદાર્થ અગે આજ્ઞાથી જે પદાર્થ જાણી શકાય તેવો હોય જેમા દૃષ્ટાતનો વિષય ન હોય. પદાર્થ બે પ્રકારના છે કેટલાક આજ્ઞાથી માની શકાય તેવા અને કેટલાક દૃષ્ટાત યુક્તિથી માની શકાય તેવા એટલે તેમાં દૃષ્ટાત યુક્તિ હોય. દૃષ્ટાત ને યુક્તિ એ આજ્ઞાથી વિરોધી છે એમ નહીં આજ્ઞા દૃષ્ટાત યુક્તિથી વિરોધી નથી તો પછી બે ભાગ કેમ? કેટલાક પદાર્થો એકલા આજ્ઞાથીજ માનવાના હોય. કેટલાક આજ્ઞાથી માનવા સાથે એમા દૃષ્ટાત યુક્તિ પણ હોય આજ્ઞાગ્રાહ્ય તરીકે લઈએ તો તીર્થંકરોએ અને કેવળીઓએ લોકસ્વભાવ દેખી નિરૂપણ કર્યું કે જેટલા જીવો વ્યવહારરાશીમાથી મોક્ષે જાય તેટલા અવ્યવહારરાશીમાથી વ્યવહારરાશીમા આવે. કેવળજ્ઞાની સર્વકાળ જીવ અને અવસ્થા દેખનારા હોવાથી તેમણે આ નિયમ ઘડી કાઢયો એમના કેવળજ્ઞાને સર્વકાળ એવા દેખ્યા એક સરખી સખ્યા દેખી ત્યારે નિયમ બાધ્યો કે વ્યવહારરાશીમાથી મોક્ષે જાય તેટલા અવ્યવહારરાશીમાથી વ્યવહારરાશીમા આવે. જેમ સૂર્યનો ઉદય થાય એટલે દિવસ ઉગે દિવસ ઉગવાનો હોય તો સૂર્યનો ઉદય થાય સૂર્ય કારણ અને દિવસ કાર્ય, તેમ કાર્ય-કારણભાવ અહીં નથી મોક્ષે જવાનું

હે જિન! તમારા બાહ્ય બાકતો આઠ સ્વરૂપી સુકૃત સંગને-પાટીને સંગ પગારના એવા તમને સતત શાતિને-શાતરસને ઇચ્છતા અગીકાર કરે છે. ॥

તે પોતાના સમ્યગ્દર્શનાદિના પ્રતાપે અને વ્યવહારરાશીમાં આવવાનું તે અકામનિર્જરાના પ્રભાવે. બન્ને સ્વતંત્ર બનવાવાળા છતાં છે નિયમિત. મોક્ષે જવું એવી જ આત્મામાની સ્થિતિ હોય છતા પરસ્પર કાર્ય–કારણભાવ નથી, પરન્તુ સંખ્યાના નિયમ છે. સિદ્ધપણાનું કાર્ય–કારણપણુ નથી તો નિયમિતપણુ શી રીતે માનવું ? તે માટે તેને આજ્ઞાગ્રાહ્ય લઈએ છીએ કેવળજ્ઞાનથી જે સ્થિતિ દેખી તે અહીં જણાવી છે. કેટલાક સહચરિત પદાર્થો હોય છે. સહચરેત પદાર્થોમાં રસ થાય તો રૂપ થાય છે જો કે રૂપ રસનુ કારણ નથી અને રસ રૂપનુ કારણ નથી. રસ રૂપ એ ફળમા થનારી સ્વતંત્ર ચીજ છે. રસ રૂપને નથી કરતો અને રૂપ રસને નથી કરતો છતા બન્ને થનારા હોય છે. આખના બન્ને ડોળા સહચરિતપણે એવી રીતે વર્તે છે જયારે એક આમ જાય ત્યારે બીજો ડોળો આમ આવે તે પરસ્પર કાર્ય–કારણપણે નથી તો પણ સાથે જરૂર થાય છે, તેમ એક જીવનુ મોક્ષે જવુ ને અવ્યવહારમાંથી વ્યવહારરાશીમા એકનુ આવવું. જેટલા મોક્ષે જાય તેટલા વ્યવહારરાશીમાં આવે. સિદ્ધપણુ થાય તે અવ્યવહારીને વ્યવહારી કરી દેતો નથી. પરસ્પર કાર્ય–કારણભાવ જન્ય–જનકભાવ નથી, છતા નિયમિત છે, તે આજ્ઞાથી સમજી શકાય છે છતાં દૃષ્ટાંત ઉપર વિચારીએ તો કહી શકીએ કે વ્યવહારરાશીને લાયક જીવ તેટલા રહેવા જોઈએ કે જેટલા ઓછા થાય

સંસારનગર ખાલી થઈ જશે.

ઉપમિતિભવ-પ્રપંચામા જણાવ્યુ છે કે-એક જીવને મોક્ષે મોકલે, મારો સંસાર ખાલી થશે આ ધર્મરાજા કેદ ખાલીને

જગતમા અજાયબ સ્થાન તે જ છે કે-જે આત્મસમૂહને નિગોદ પમાડે બાળાદિ અનંતા અર્થવાળુ તમારૂ સ્થાન ખાલુ કરે તો ખાલી નહિ થતી બુદ્ધિ સ્થિર છે॥

બેઠેલો એક એકને પાછો અહીં મોઢું ન બતાવે તેમ નિવૃત્તિ નગરીએ લઈ જાય છે મારે વસ્તી ખૂટે છે હવે શુ કરવું? લોકસ્થિતિ કર્મરાજા પાસે ગઈ કર્મરાજા તેને કહે છે કે તારા ઘરની તને માલમ નથી. ત્યા જઈ નિગોદના ઓરડા બતાવ્યા. એ કેટલા લઈ જશે ને અહી કેટલા છે? ત્યાં લોકસ્થિતિ સ્તબ્ધ થઈ ગઇ. ધર્મરાજાના બાપના બાપ આવે ચાહે જેટલા લઈ જાય તો પણ મારા ઓરડા ખાલી થાય એમ નથી. એક ઓરડાનો અનતમો ભાગ હજુ ખાલી થયો છે, એવા અસખ્ય ઓરડા છે, તેવા અસખ્યાત ઓરડાઓ તે પણ બે પ્રકારના ઓરડા, એક જાહેર ને એક ખાનગી, સૂક્ષ્મનિગોદ અસખ્યાતી, જેમા એકમા અનંતા જીવ તે ખાનગી મીલકત અને જાહેર મીલકત જે બાદર, લીલફુલ, જમીન કંદ તે બાદર ઓરડાઓ, તે બેમાથી કોઈ પણ તપાસી લો. એકનો અસંખ્યાતમો ભાગ હજુ લઈ જઈ શક્યો નથી વેપારમા વપરાતી લક્ષ્મી ઓછી થાય તો પણ શુ? ભોયરાના એ પટેલી આગરૂ ન રાખે? જરૂર રાખે ફરતી લક્ષ્મી આગરૂ રાખે તો શુ પુરી મૂકેલી લક્ષ્મી કામ ન આવે?, જરૂર આવે જ.

વ્યવહારરાશી વેપારની ફરતી મૂડી.

બાદર–સૂક્ષ્મ નિગોદીયા ભડારની મૂડી ફરતીના જેટલુ ખૂટે તેટલુ ખાનગી ભડારમાથી ઉમેરવુ તો વેપાર મીઠતો રહે તેમ આ જાહેર મૂડી તેનાથી જેટલા મોક્ષે જાય ને ઘટ થાય તેટલો ભાગ ખાનગી મીલકતમાથી લાવી વેપારમા ઉમેરે. જ્યા દેખે છે ત્યા સ્તબ્ધ થાય છે આપણામા પણ કહે છે કે આ ચોપીદીના અસખ્યાતા

આ જીવે અનાદિથી બાહ્યપદાર્થોના સુખ માટે પ્રયત્ન કર્યો છે પણ તમે કોઈ નવા છો કે જે અનાદિ સસાર ને બાહ્યપદાર્થમા સુખના યત્ન એ બેયને છોડીને બાલિકોમાને સતત પર્નને આપે છો

ગયા ને આવતી ચોવીશીમાં અસંખ્યાતા જશે. એમ દરેક કાળે અસંખ્યાતા જશે. નવા જીવ સંસારમાં આવવાના નથી. તો અસંખ્યાતા જતા કોઈક ને કોઈક દહાડો તો છેડો આવશેને?

ટાંકણી પર આવેલ પાણીનું બિંદુ.

આવું કહેનારાને સમજવાનું છે. મોતીભાઈ દરીયાના કીનારે હતા. કસ્તુરભાઈ આવ્યા ટાંકણી કાઢી પાણીમા બોળી ખખેરી નાખી. ટાંકણી પાછી ઘાલી દીધી. તમારા જેવા હજારો આવે ને આમ દરિયામા ટાંકણી ઘાલે તો આખો દરીયો ખાલી થઈ જાય? એકજ સુદ્ધાથી ટાંકણી ઉપર પાણી કઈ સ્થિતિનુ ને કેટલુ હોય કે જેમાં દરીયો ખાલી થઈ જાય તેવી કલ્પના કોણ કરે? દરીયાનુ સ્વરૂપ ન સમજે તે. દરીયાનુ સ્વરૂપ જાણનાર ખાલી થવાની કલ્પના ન કરે. ટાંકણી બોળવાથી દરીયો ખાલી થવાની કલ્પના શી રીતે કરી? એક ટાંકણી ઉપર જે પાણી આવ્યુ તે દરીયાનુ પાણી જેટલા ગણુ વધારે છે તેનો ગુણાકાર કરી જુઓ અને ટાંકણી ઉપર લાગેલા પાણી કરતા દરિયાનુ પાણી કેટલા ગણુ છે? તે વિચારો. જંબુદ્વીપની આસપાસ રહેલો લવણસમુદ્ર બે લાખ જોજન એવો મોટો છતા એ દરીયો જેટલો મોટો છે તેના કરતા મોક્ષે ગએલા જશે ને જાય છે એ બધાને ભેળા કરો તો અસંખ્યાતી બાદર સૂક્ષ્મ નિગોદને તો રહેવા દો પણ એકજ નિગોદના જીવ સામા મૂકો તો ગયા જશે ને જાય છે તેટલાને ટાંકણી જેટલા ગણો તો નિગોદના જીવ દરિયા કરતા મોટી સંખ્યાવાળા છે તમારી કલ્પનામા લાવાય તેટલા જીવો કરો કેવળજ્ઞાનીના જ્ઞાનમા કેટલી ચોવીશી જે અનાદિકાળના મોક્ષે

દરેક [illegible] ક્રિયાને ધારણ કરતા [illegible] [illegible] [illegible] કરીને [illegible] [illegible] તે જ્ઞાનની [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કેમ કહે છે?

ગયા ને જશે (કેવળીની દૃષ્ટિથી જે જશે તે) તે બધા એકઠા કરીએ તો એક ટાકણીનુ પાણી છે. અનતી ચોવીશી થઇ ગઇ, અને થશે તે બધામા જે મોક્ષે ગયા તે એક ટાકણીના પાણી જેટલા. બધા જીવો એટલે દરિયો. જે મોક્ષે ગયા ને જશે તે એકજ નિગોદની સાથે હિસાબમા લઈએ તો ટાકણી ને દરિયા વચ્ચે જે આતરૂ છે તે કરતાં મુક્ત ને સસારીનુ વધારે આતરૂ છે

જીવનું મૂળસ્થાન.

આટલા જીવો કેમ મનાય? મોક્ષે જવાનુ જે જ્ઞાનીએ દેખ્યું છે અને જીવનુ સ્વરૂપ જે જ્ઞાનીએ દેખ્યું છે તે જ્ઞાનીઓ જીવના યથાર્થ પ્રમાણને કહેનારા છે જીવ મોક્ષે જાય તે માનવુ છે, ને પ્રમાણ નથી માનવુ તે કેમ બને? માટે જેટલા જીવ વ્યવહાર-રાશીમાથી મોક્ષે જાય તેટલા અવ્યવહારરાશીમાથી વ્યવહાર-રાશીમા આવે એ માનવું જોઈએ. અહી એક વાત ધ્યાનમા રાખવાની છે. સૂત્રકાર સર્વજીવોને અવ્યવહારરાશીમા જણાવે છે જીવનુ મૂળસ્થાન અવ્યવહારરાશી છે. આ અપેક્ષાએ બે મત પડે છે. એક મત એ કે અવ્યવહારરાશી મૂળ હોય તો અવ્યવહારમાથી મોક્ષે જાય તેજ વ્યવહારમા આવે બન્ને પ્રકારની નિગોદોના જીવોને અવ્યવહારમા લેવા એક નિગોદનો અનંતમો ભાગ મોક્ષે ગયો તો બાદર નિગોદો જેટલા મોક્ષે ગયા નથી તેને તમારે વ્યવહારરાશીમા ગણવા છે, તેટલા જીવો મોક્ષે જનારા છે એમ માનવુ પડે છે બાદરને વ્યવહારરાશીના માની લ્યો તો વ્યવહારરાશીમા જેટલા મોક્ષે જાય તેટલા માનવા પડે જ્યારે ન માનો તો બાદરનિગોદ અને સૂક્ષ્મનિગોદને અવ્યવહારરાશીવાળા માનવા પડે. વ્યવહારરાશિ અનાદિની છે

સંસારના બનતા સર્વે જીવો સુખ-દુઃખની ચની વેદના ને અનુભવે છે પણ બીજા દેવો તેના મૂળને જાણતા-નથી ॥

વ્યવહારરાશીમા રહેલાને. વ્યવહારને અનાદિ માને તો સૂક્ષ્મ બાદર બન્ને નિગોદ અવ્યવહાર છે. કેટલાકો બાદરનિગોદને વ્યવહારમાં માને છે લોકોના વ્યવહારમા પૃથ્વીકાયાદિક આવ્યા તે વ્યવહારરાશીવાળા. કેટલાક એકલા સૂક્ષ્મપૃથ્વીકાયાદિકને વ્યવહાર માને છે. કેટલાક સૂક્ષ્મ પૃથ્વી વિગેરે તથા બાદર સૂક્ષ્મ નિગોદને અવ્યવહારરાશી માને છે. કેટલાક માત્ર સૂક્ષ્મ નિગોદને અવ્યવહારરાશી માને છે કેટલાક ત્રણેને અવ્યવહાર રાશી માને છે. બાદર પૃથ્વીકાયને વ્યવહાર માને તો બધા અવ્યવહારમા હતા તેમ માની શકે મોક્ષે ગયા તેટલા આવતા ગયા એટલે બાદર પૃથ્વીકાયપણે ઉત્પન્ન થાય તો તે માનનારની અપેક્ષાએ વ્યવહારરાશીમા આવ્યા ગણાય. કેટલાક સૂક્ષ્મ વનસ્પતિ બાદરનિગોદને સૂક્ષ્મપૃથ્વીકાય આદિને વ્યવહાર માનવા કેટલાક સૂક્ષ્મનિગોદને વ્યવહારરાશી માને છે.

વિજ્ઞાન ભૂમિની વિશિષ્ટતા

વ્યવહારરાશીમા આવ્યાને જેને અનંતો કાળ થયો કોઈ ક્યા સંજોગે કઈ સ્થીતિએ અને કોઈ ક્યા સંજોગે કઈ સ્થિતિએ એમ અનંતી વખત સમ્યક્ત્વની કરણીની, દેશવિરતિ, સર્વવિરતિની સ્થીતિ આવી ગઈ તે દરેક વખતે શ્રવણ અને જ્ઞાન એ ચીજ તો મળેલી છે. આમ શ્રવણ-જ્ઞાનની સ્થિતિ આવ્યા છતા પણ વ્યવહારરાશીમા આવ્યા અને અનંતોકાળ થયો છે તેને પણ શ્રવણ અને જ્ઞાન એ ભૂમિકા તો ઘણી વખત આવી છે, તો પણ વિજ્ઞાનભૂમિકા આવી ગઈ નથી હવે ચેતો તો બસ છે. અનંતી વખત શ્રવણ અને જ્ઞાનમા રહ્યા અત્યાર [illegible]

[illegible] પોતાને વેદના યોગ્ય દુઃખ-[illegible] જે ક્રિયા [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] તેનું [illegible] તે માનતા નથી.

અમુક સ્થિતિમાં જ આયુષ્ય બંધાય. તેવો નિયમ નથી તો વૈમાનિકપણાનો નિયમ કેમ કર્યો? શુભલેશ્યા વગર વૈમાનિકપણાનુ આયુષ્ય બધાતું નથી. શુભલેશ્યાવગર વૈમાનિકમાં કાળ કરીને જવાતુ નથી જે લેશ્યામાં આયુષ્ય બધાય તે લેશ્યાની સ્થિતિમા કાળ કરી જવાનો શુભલેશ્યા પદ્મલેશ્યા પીતલેશ્યા આ શુભલેશ્યા સ્થિરતાપૂર્વકની હોય તો વૈમાનિકમા જાય. ૨૪ કલાક શુભલેશ્યા તરફ નિશાનવાળા હો, વચમા એ શુભના ચમકારા થઈ જાય. લેશ્યાસ્થિરતાથી તિર્યંચ-મનુષ્યને અંતર્મુહૂર્તથી વધારે રહેવાની નથી. શુભલેશ્યા સ્થિરતાવાળી રહે તો સમ્યગ્‌દૃષ્ટિ વૈમાનિક સિવાય બીજુ આયુષ્ય બાધે નહિ એ નિયમીત થયુ. જીવનની જ્યોતિ હોય અને ફેરફાર વિનાની હોય આવી સ્થિતિ વિજ્ઞાનભૂમિકામા હોય છે. તે માટે ધર્મરત્ન-ધર્મ એજ રત્ન, ચાહે શ્રવણમા હોય કે મનમા હોય ગમે તેમાં હોય, હીરાને ચાહે મૂળમા, કોયલામા, ઘીમા, તેલમા, પાણીમા જ્યાં નાખો ત્યાં હીરો પોતાના સ્વભાવને પલટતો નથી. આ રીતે હીરો જેમ ચાહે તેવા સંયોગમા આવી જવા છતાં પણ સ્વભાવને પલટાવતો નથી, તેમ સમ્યગ્‌દૃષ્ટિ પણ મૂળ સ્વભાવને ગમે તેવા સંયોગોમા આવી જાય તો પણ પલટે નહિ, આથી જે વૈમાનિક સિવાય બીજુ આયુષ્ય ન બાધે આ નિયમ ત્યારે જ કહી શકાય કે હીરાની માફક ગમે તે સંયોગ થાય તો પણ સ્વભાવ પલટે નહિ. વિજ્ઞાનભૂમિકામા દાખલ થયા પછી સંયોગ આધીન સ્થિતિનો પલટો ન કર

-

સંસાર અનુભવથી બહાર નથી તેને મૂકવી જો માનતા નથી. તો પછી પોતાને વિષે સાધુપણાની આ વાતો સાંભળ્યાને વર્ણન કેમ કરે છે? જવાબ સર્વજ્ઞપણાને ધારણ કરવુ તે સહજ છે

ધર્મના અસંખ્યાત યોગો

ધર્મના અસંખ્યાત યોગ છે. પૂજામા રસ આવે છે ને વખાણમા રસ નથી આવતો. આ શુ ? ધર્મના અસંખ્યાત જોગ છે તેમાના એક એક જોગ ઉપર રત્ન તરીકે આદર હોવો જોઈએ. ચાહે તેટલા પહેલ હોય તેમા હીરાપણાની ખામી ન ગણાય મને આનંદ કે રસ નથી આવતો તે ધર્મરત્નની માન્યતામા ખામી છે, કર્તવ્યમા ન્યૂનતા અધિકતા હોય પણ માન્યતામા કે ફળદાયકપણામા એક સરખી સ્થિતી હોવી જોઇએ ફક્ત મને આમા વીર્યોલ્લાસ થાય છે ને આમા થતો નથી પણ આ અસંખ્યાત ધર્મયોગને તે રત્ન સમાન ગણે ધર્મના અસંખ્યાત યોગો ને રત્નની કોટિમા મૂકે. ધર્મ એજ રત્ન છે, ધર્મજ રત્ન છે. ધર્મ સિવાય બીજા રત્ન છેજ નહિ ધર્મ સિવાય બીજી જગોએ રત્ન બુદ્ધિ ન થાય. આ સ્થિતિ આવે તો તેનો અર્થી થાય એટલે માગણ–યાચક નહી પણ તે મેળવવા મથનારો એક વસ્તુ માટે અર્થી થયો હોય ને તે ન મળે ત્યાંસુધી અગર ન મળે તો કેમ થાય છે ? જેમ તમે અર્થી બન્યા હો, લેવાના નિશ્ચયમા આવ્યા હો, તો કેવો નિશ્ચય થાય છે, તેનેજ મેળવવાની ઈચ્છા

ધર્મ–રત્નની માંગણી.

ધર્મરત્ન માગવાથી મળી જાય નહી. માગવાથી નીકળ્યું પણ મળે, રત્ન માગવાથી ન મળે મોતીના ૧૦૦ દાણા દ્યો છતા એક પણ દાણો માંગ્યો તુગ્યો ન હોય દુનિયાના કિંમતી ચીજ માગી તુગી ન મળે તો ધર્મ જેવી કિંમતી ચીજ

અનાદિ કાળથી બધા જીવોને સ્પર્શનાદિ ઈન્દ્રિયોથી [illegible] [illegible]નુ જ્ઞાન છે [illegible] ન રોકાય તેનુ આત્મસ્વરૂપ [illegible] [illegible] [illegible]ના પોને હંમેશા કહો છો ॥

માંગી તુંગી શી રીતે મળે ! માટે તેને લેવાની ઇચ્છાવાળા થાવ, એને લાવવાની ઇચ્છા કરો, કેરી કેળામા પણ બેઠા માગો તો ન મળે જેવી તેવી ચીજોનો પણ બહાર રહ્યો ભાગ લઈ શકતો નથી, તો ધર્મ જેવી ચીજ માટે પોતે પ્રયત્ન ન કરે તો ક્યાથી મળે ? માટે ધર્મરત્ન મેળવવા ઇચ્છાવાળાએ લેવાની ઇચ્છા કેમ થાય છે, મળે છે કઈ રીતે ટકે છે કઇ રીતે ? અને તે ઇચ્છા વાળાનુ વર્તન અને જીવન કેવાં હોય ? તે અગ્રે વર્તમાન

વ્યાખ્યાન પાંચમું

પડવાના ભયે દીક્ષા ન રોકાય

શાસ્ત્રકાર મહારાજા ભવ્યજીવોના કલ્યાણાર્થે ધર્મોપદેશ આપતા એક વાત વારવાર જણાવી ગયા છે કે—આ આત્મા પડે તેથી તેણે ચઢવાનુ માંડી વાળવાનુ નથી. બાળકો નિશાળે બેસે છે, ત્યારે તેઓ ભણવાનો આરંભ કરે છે. તેઓ શાળામા જેટલુ ભણે છે તે સઘળુ કાંઇ તેઓ યાદ રાખી શકતા નથી ઘણુ ખરૂ ભણેલુ તેઓ ભૂલી જાય છે, પરતુ તેથી કોઈ એવો ઠરાવ કરી શકતુ નથી કે જે ભૂલે છે તેમને ભણાવવા જ નહિ જો કોઇ સ્થળે એવો કાયદો થાય કે ભૂલે એવા વિદ્યાર્થીને ભણાવવાજ નહિ, તો તેનુ પરિણામ એજ આવે કે સ્થળે સ્થળે નિશાળોને તાળા જ પડે અને નિશાળો જ જ્યા બધ થાય એટલે ભૂલનારા તો ભણનારા બધ જ થાય. પરતુ તેની સાથે ન ભુલનારાને પણ

હે વીતરાગ ! તમને ઇચ્છા નથી આશ્રય કરનારને ત્યાગ ગમતો જો તો બરબર તમારા શાસનમાં સેવ્ય-સેવકભાવ થતો કંઈ નથી ॥

ભણતા બંધ થવું જ પડે આ સ્થિતિ ન ઉભી થાય તે માટે સમજુ માણસોની એ ફરજ છે કે તેમણે ભૂલનારને માટે પણ જે પ્રમાણે ભણનારાને માટે શાળામાં દાખલ થવાપણું અને શાળા ચાલુ રાખવાપણું છે તે પ્રમાણે રાખવું જોઈએ

એજ પ્રમાણે તમારે શાસનક્ષેત્રમાં પણ સમજવાનું છે. જેઓ ક્ષાયોપશમિક ભાવવાળા આત્માઓ છે તેઓ ચઢતે ગુણ-સ્થાનકે પહોંચેલા નથી. તેવા આત્માઓને ક્ષાયોપશમિક ભાવ રહેવાનો જ અને તેમને દૂષણ તથા અતિચાર આદિ પણ સહન કરવા પડે એવો સંભવ પણ રહેવાનો જ ક્ષાયોપશમિકભાવ અતિચાર-પતનના સંભવવાળો છે તેથી જ અહીં દૂષણવાળાની ઉત્પત્તી પણ સંભવિત છે, આ જગતનો કોઈ પણ જીવ પડ્યા વિના એકદમ સીધો જ પરમપદે પહોંચી ગયો હોય એવું બન્યું જ નથી કદાચ કોઈ પડ્યા વિના પણ પરમપદે પહોંચી જનારા તરીકે મરૂદેવી માતાનું ઉદાહરણ આપશે તો તેણે સમજવાનું છે કે-મરૂદેવામાતા પડ્યા વિના પરમપદે પહોંચી ગયા એ એક જગતના પ્રવાહનો અપવાદ અથવા તો આશ્ચર્ય જ છે, પરંતુ જે આશ્ચર્ય છે તેને આધાર વ્યવહાર નક્કી કરવો એ અશક્ય છે મરૂદેવીમાતાના પરમપદગમનને શાસ્ત્રકાર મહારાજાઓએ પણ આશ્ચર્ય ગણ્યું છે, એટલે સિદ્ધ-નક્કી થાય છે કે જગતમાં કોઈપણ જીવ પડ્યા વિના પરમપદે પહોંચતો જ નથી

આપણા સઘળા તીર્થંકર ભગવાનોના વૃત્તાંતોને તપાસો ! તો તે ઉપરથી પણ એ જ વાત સિદ્ધ થાય છે કે-કોઈપણ તીર્થંકર ભગવાનો ચારિત્ર લીધા વિના જ મોક્ષે ગયેલા અથવા તીર્થંકર-પણાની પ્રાપ્તિવાળા થયા નથી ત્યારે બીજી તરફ ... તો

... તેઓ સંસારના જન્મ-મરણ-જરાથી થતા દુઃખને ... નથી કે જે તેઓ, તેનાથી ઉદ્વેગ પામતા ...

પહેલા ભાવથી જ પાકતા આવેલા છે ! તીર્થંકર ભગવાનો પણ પડયા વિના જ પરમપદને પામ્યા છે એવું જો કોઈ કહેતું હોય તો તેનુ એ કથન અસત્ય છે. તીર્થંકર ભગવાનોમાંનાં કેટલાક ચારિત્ર લીધા પછી દેવલોકે ગયા છે એનો અર્થ એ છે કે-તેમને મોક્ષ મેળવ્યા પહેલાં ચારિત્ર છોડવાપણાની પ્રાપ્તિ થએલી જ છે જે ભવમાં પોતાને સમ્યકત્વની પ્રાપ્તિ થએલી હોય તેજ ભવમા પોતે મોક્ષે ગએલા હોય એવું એકપણ તીર્થંકરના સંબંધમા બન્યુ જ નથી. અને તેમણે જે ભવમાં ચારિત્ર લીધું તેજ ભવમાં તેમને મોક્ષ મળ્યો હોય એમ પણ થવા પામ્યુ જ નથી. તીર્થંકર ભગવાનોની ભવના ક્ષયે પડવાની વાત દૂર રાખી હવે આપણે વર્તમાન ભવ ઉપર આવીએ.

આજ સુધીના સઘળા તીર્થંકર ભગવાનના જીવનને તપાસીએ તો માલમ પડે છે કે–કોઈપણ તીર્થંકર ભગવાન્ અપ્રમત્ત થયા વગર કેવળજ્ઞાની થયા નથી. પ્રમત્ત અને અપ્રમત્ત ચારિત્ર એ બને હિંચકા જેવા છે ચારિત્ર લીધા પછી દૂષિત થવા માત્રથી ચારિત્રને જ અયોગ્ય કહી દઈએ તો તો આ જગતમા એકે ચારિત્ર બને એવુ જ નથી પોતાનુ પતન ન થાય એ તો હરેકને હમેશાં ઇષ્ટ હોય છે. પોતાનુ પતન ન થાઓ એમ બધા ઇચ્છે છે, પરતુ તેટલા માત્રથી એવો નિયમ બાધી શકાતો નથી કે-જે ચારિત્ર લીધા પછી ન પડી શકે એવી ખાતરી હોય તેનેજ ચારિત્ર આપવુ અને બીજાને આપવુ જ નહિ. સાધારણ વાતોથી તમે આ બાબત તપાસશો તો પણ તમારી ખાતરી થશે કે પતનના ભયથી દીક્ષા જ બધ કરવી જોઈએ એમ કહેવામા તો

'હું જગતનો સસાર સમુદ્રથી ઉદ્ધાર કરૂં' આવુ પહેલા નિશ્ચય કરીને જિનનામકર્મ બાંધ્યુ તે જિનનામના ઉદયથી દેવેન્દ્રોથી પૂજ્ય તમે થયા મારા ઉદ્ધાર કર્યો નહિ.

જંગલીપણુંજ રહેલું છે તમે પહેલવહેલા એકાસણા આપો છો એ એકાસણા પણ ભાંગે છે પરંતુ એકાસણા ભાગે છે માટે તે આપવાજ નહિ એવો નિયમ તમે ઠરાવી શકતા નથી. જેમ અહીં તમે નિયમ ઠરાવી શકતા નથી તેજ પ્રમાણે દીક્ષાના સંબંધમા પણ તમે એવો નિયમ બાંધી શકો નહિ કે જે દીક્ષામાં પતન ન થાય એવું હોય તેજ પ્રસંગમા દીક્ષા દઈ શકાય છે

દીક્ષા આપવાના સંબંધમા તપાસવાની વસ્તુ એ છે કે દીક્ષા લેનાર અને દેનાર એ બંનેના પરિણામો ચોકખા હોવા જોઈએ દીક્ષા સંબંધીનો નિર્ણય પરિણામ ઉપર આધાર રાખે છે, પરંતુ તેનો આધાર ફળ ઉપર રહી શકતો નથી ફળનો નિશ્ચય કરીને તો આ જગતમાં કોઈપણ કાર્ય બની શકતુ નથી. તમે આંબાનુ ઝાડ રોપો છો, એ વખતે તમે તેના ફળનો નિર્ધાર કરી શકતા નથી કોઈપણ સારૂં કાર્ય આરંભો તેથી તમે તેના ફળનો વિચાર કરી શકતા નથી, એજ પ્રમાણે દીક્ષા આપવાના સંબંધમા પણ જો વિચાર કરી શકાતો હોય તો માત્ર પરિણામનોજ વિચાર શક્ય છે, ફળનો વિચાર કરવો એ વાસ્તવિક છેજ નહિ એથીજ ભગવાન્ હરિભદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજા સાહેબ કહે છે કે ક્ષાયોપશમિકભાવ વિના ક્ષાયિકભાવ કોઈપણ દિવસ આવી શકવાનોજ નથી. ભગવાન હરિભદ્રસૂરીશ્વરજીના આ વચન ઉપરથી પણ એજ સિદ્ધ થાય છે કે ભૂલવાનો સંભવ જોઈને ભણાવવાનુજ બંધ કરવાનુ જેમ બની શકે એમ નથી તેમ કેટલાક પતન થશે. દીક્ષા લીધા પછી લેનારો આત્મા તે છોડી દે એવા ભયથી દીક્ષા આપવાની પણ બંધ કરી શકાતીજ નથી

સંસારનું મૂળ કર્મ છે અને કર્મોની ઉત્પત્તિ મોહથી . મોહનું મૂળ અજ્ઞાન છે. એમ જાણતો છું સંગ્રામમાં પર- [illegible] કર્મનો નાશ કરવા સમર્થ છ . [illegible]

આજ વસ્તુ પંચવસ્તુમા વિસ્તારપૂર્વક સમજાવવામા આવી છે અને ત્યા પણ આજ વાતનું પ્રતિપાદન થયુ છે કે દીક્ષા લીધા પછી લેનારો આત્મા મલિન થશે, પતિત થશે, તે દીક્ષાનો ત્યાગ કરવા તૈયાર થઈ જશે એવી શંકાઓથી દીક્ષા આપવાની કદી ટાળી શકાતીજ નથી. પતિત થવાનો ભય કોને રહે છે અને એ ભય ક્યારે ઉભો થાય છે તેનો સહેજ વિચાર કરશો તો વ્યવહારથી પણ તમોને આ વાતની ખાતરી થશે જે માણસ ઘોડા ઉપર ચઢે છે તેજ માણસને નીચે પડવાનો ભય ઉભો થાય છે, પરંતુ જે કદી ઘોડા ઉપર ચઢયોજ નથી, તે પડવાનો છે એ કેવી રીતે કહી શકાય ? વળી મહાવીર ભગવાન્ જેવાની પાસે દીક્ષા લેવાની હોય તો તો તેઓ અમુક આત્મા ચારિત્ર લે છે તો તે પાળશે કે કેમ એ વાત પણ પોતાના જ્ઞાનના બળથી જાણીજ શકે, પરંતુ જેઓ એવું જ્ઞાન ધરાવતા નથી એવા સાધુ મહારાજાઓ કોઈ વ્યક્તિ દીક્ષા લેવા આવી તો હવે તે દીક્ષા લેનાર દીક્ષા ટકાવી રાખશે કે પતિત થશે એ કેવી રીતે જાણી શકે વારૂ ? અને એમજ થાય તો તો તેનું પરિણામ એ આવે કે આપણે દીક્ષા લેતાજ અટકી પડીએ ઉભી યાદ રાખવાનુ છે કે પોતાના જ્ઞાનથી ચારિત્ર લેનારો અમુક આત્મા પતિત થનાર છે એવુ જાણવા છતા પણ ભગવાન મહાવીર તેવા આત્માને પણ દીક્ષા આપવાની ના નથી પાડી પરંતુ દીક્ષારૂપી અમૃત તેવાને પણ આપ્યુંજ છે

વ્યવહાર અને ધર્મશાસ્ત્ર બન્ને આ વાતનુ પ્રતિપાદનજ કરે છે કે દીક્ષાથી પડશે, દીક્ષા લેનારો દીક્ષાનો ત્યાગ કરશે, તે

હે નાથ ! તમે જગતનો ઉદ્ધાર કરો છો તે પડેલા લોકો પર અનુકંપાએ તમને [illegible] પૂજ્યા તેનુ ફળ જગતમા [illegible] [illegible] એક [illegible] માને છે ॥

દીક્ષા પાળી શકવાનો નથી એવા વિચારોએ દીક્ષા આપવાનો કદી પણ નિષેધ થઈ શકતોજ નથી આજ કારણથી સાધુ બકુશકુશીલ વગેરેએ લીધેલી દીક્ષાને શાસ્ત્રે માન્ય રાખી છે અને તેમના સાધુપણાને સાધુપણા તરીકે માન્ય રાખ્યું છે કેટલાક આત્માઓ એવી શંકા કરે છે કે બકુશકુશીલના સાધુપણાને સાધુપણું ન માનવું જોઈએ શાસ્ત્રકાર મહારાજાઓ આ વાત સાથે મળતા થવાની ના પાડે છે, બકુશકુશીલના સાધુપણાને સાધુત્વ માનવાનું છે તે બીજા કશાથીજ નહિ, પરન્તુ એક માત્ર નૈર્ગ્રંથ્ય પ્રતિ પ્રસ્થિતાઃ એ મુદ્દાથીજ ત્યાં સાધુપણું છે એ વાત માનવાની છે. શાસ્ત્રકાર મહારાજાઓ સ્પષ્ટ રીતે જણાવે છે કે દૃષ્ટિ ક્ષપકશ્રેણી, ઉપશમશ્રેણી, પરમપદ વગેરે જેના ધ્યેય તરીકે રહેલા છે તેઓ સાધુજ છે જો આ અવળી વસ્તુઓને ધ્યેય તરીકે માનનારા સાધુ પગથીયું ચૂકી ગયો હોય તો તેને પાસથ્થા કુશીલિયા તરીકે માનવાના છે પરન્તુ [illegible] તેનું સાધુપણું તો શાસ્ત્રે નિર્વિવાદ રીતે સ્વીકાર્યુંજ છે

એક બન્દરેથી બને સ્ટીમરો પોતપોતાના ધારેલા [illegible] તરફ જવા ઉપડે છે. એક સ્ટીમરનો વેગ સારો હોય, તે સપાટાનાં ચાલનારી હોય, અને તેવી સારી ગતિવાળી હોય પરંતુ જો તે સ્ટીમરની સોય અવળી થઈ ગએલી હોય તો એ [illegible] બન્દરે ન પહોંચતા તે બરાબરના [illegible] [illegible] અને જે સ્ટીમરની સોય સીધી હોય તે [illegible]

તમારો આજના સર્વ પ્રાણીઓને [illegible] ઉપદેશ [illegible] [illegible] આત્મિક [illegible]-શબ્દ-માત્રાથી [illegible], [illegible] [illegible] પ્રાણીઓના ઉદ્ધારને કરનારો છે [illegible] [illegible] [illegible] કે આવું [illegible] તમને કેમ [illegible] [illegible] તમારી પ્રતાપ કરવી [illegible]

વેગ ઓછો હોય તો પણ ધારેલે બંદરે પહોંચી જશે! સીધી સોયવાળી સ્ટીમર પોતાની ગતિ ધીમી હશે તો પણ પહોંચી જાય છે તો પછી જો એ સ્ટીમરની ગતિ પણ તેજદાર હોય તો તો પછી પૂછવું જ શું ? હવે આ દેહરૂપી સ્ટીમરની સોય તે કઈ વસ્તુ હશે એ વાતનો વિચાર કરો. જે નિર્ગ્રંથપણાની ધારણા છે એજ સોય છે. આ સોય જે સ્થળે સહીસલામત છે તે સ્ટીમરની ગતિ થોડી હોય તો પણ તે સ્ટીમરનો બેડો પાર છે કારણ કે ધીમે ધીમે કરતા લાખે વખતે પણ તે સ્ટીમર બંદરે આવીને અટકશે, પરંતુ જે સ્ટીમરની સોયજ ફરી ગઈ હશે તે સ્ટીમર તો કદીપણ પોતાનું ભાવિ સુધારી શકવાની નથી અથવા તો બંદરે જઈ શકવાની નથી.

શાસ્ત્રકાર મહારાજાઓનો આજ સિદ્ધાંત અને સત્ય વસ્તુ હોવાથી જ પુલાક બકુશ કુશીલ એ બધાને ભાવનિર્ગ્રંથ ગણ્યા છે. અર્થાત્ તેઓ ભાવસાધુ ગણાયા છે, પરંતુ તેમને દ્રવ્યસાધુની કોટીમાં લીધા નથી, જો દૃષ્ટિ નિર્ગ્રંથપણા ઉપરજ હોય-સોય બરાબર હોય તો એ સાચી સોયવાળો સાધુ તે સાધુ ગણાવાને માટે સર્વથા લાયકજ છે, પરંતુ જો ત્યાંથી દૃષ્ટિ ફરી જાય તો પછી તે સાધુ તે સાધુ નહિ પણ કુસાધુ અને કુગુરુજ છે પુલાક કુશીલ બકુશના સાધુત્વને સાધુત્વ માનવાનું કારણ એ છે કે તેમનો આધાર તેમનું લક્ષ્ય એ સઘળું કાંઈ નિર્ગ્રંથપણાની ધારણાજ હતું. હવે બીજી એક ખાસ વાત યાદ રાખવાની છે તે એ છે કે નિર્દ્વંદ્વ[illegible]યુક્ત, ગુરુ-

જગતમાં તમેજ એક સારને આપનારા છો તે સારનો અર્થી હું તમારી પાસે આવ્યો છું. તમારૂં વચન હે અરિહંત! જગતને ઉદ્ધાર કરવામાં સમર્થ છે તો પણ મારો કેમ [illegible] બેડો પાર ન થયો

હવે આ વાત સાંભળ્યા પછી તમોને એવી આશંકા થવા પામશે કે સમ્યક્‌ત્વધારી જીવ જો ચારિત્ર પામે છે તો તેનું તે ચારિત્ર એ દ્રવ્યસાધુપણું અથવા દ્રવ્ય ચારિત્ર કેમ બનવા પામે છે ? જે જીવ સમકીતિ જીવ છે તેવો જીવ પણ પોતાની ઇચ્છા ન હોવા છતાં વગર ઇચ્છાએ જગતની દેખાદેખીએજ ચારિત્ર લે, તો તે ચારિત્ર એ દ્રવ્યચારિત્રજ ઠરે છે. ધારો કે એક સ્ત્રી છે તે સતી છે. સતી થવાનો કુલાચાર પડ્યો છે એટલે તે સતી થાય છે. એ સ્ત્રી પોતે એમ તો માને છે કે ધણી પાછળ બળી મરવું એ સારૂ છે, પરંતુ તેની બળી મરવાની ઇચ્છા નથી વસ્તુ સાચી માને છે, વસ્તુ જરૂરી માને છે, વસ્તુ યોગ્ય છે એમ માને છે, પરંતુ તે છતા એ વસ્તુને આદરવાની પોતાની ઇચ્છા ન હોય અને માત્ર કુળાચારેજ એ વસ્તુને અનુસરવું પડે તો તે દ્રવ્યપણું થયો જે સ્થળે જૈનોની પ્રચંડ જાહોજલાલી ચાલતી હતી તે વખતે પ્રાચીનકાળમા ઘણે સ્થળે એવું બન્યું છે કે જો ધણી (રાજા) દીક્ષા લે તો તેની પાછળ તેની રાણીઓ, પ્રધાનો, અનુચરો વગેરે પણ દીક્ષા લેતા હતા. જ્યા આગળ આવી પદ્ધતિજ પડી જાય છે ત્યા આગળ તમો ધર્મ કોને કહેશો તે તમારે વિચારવાની વાત છે

પતિપત્નીનો ધર્મ વિચારીએ તો તેમનો એ ધર્મ જ છે કે પતિને પત્નીએ દુઃખ સુખમા અનુસરવું જ જોઈએ કરોડાધિપતિ પુરૂષને તેની પત્ની પરણ્યા પછી કોઈ ન યોગોમા ભલે નરીબ થઈ જાય—રંક થઈ જાય અથવા હાથે પગે અપંગ બને તો કુલીન સ્ત્રી તેને એમ ન કહી શકે કે હું તારા ઘરની ગુણ

હું તમારા પંડિતો વડે લોકોને ઉપદેશ કરાય છે કે પૂર્વે કરેલા કર્મો અવશ્ય વેદવાના છે પરન્તુ તે પંડિતો વેદનાને અનુભવતા નથી! [illegible] તે પંડિતો રંડાપા નથી ...

રહેતી હોય અને પતિ જે કરે તેને અનુસરવામાં જ પોતાનો ધર્મ માનતી હોય તે વખતે પતિ દીક્ષા ધારણ કરે તો સ્ત્રીઓ પણ પતિની સાથેજ દીક્ષા લેતી હતી, રાજા દીક્ષા લઈને દીક્ષિત થાય, તો તેની સાથેજ આખો રાણીવાસ પણ દીક્ષા લેતોજ હતો. હવે રાજાએ દીક્ષા લીધી હોય અને તે પ્રસંગમાં રાણીવાસ આખોજ દીક્ષિત થાય તો તે રાણીવાસની બધીજ રાણીઓમાં એકજ સાથે બધાને સરખો જ ભાવ થવા પામ્યો છે એમ તો નજ બને આ રાણીઓમાંથી બધીજ રાણીઓને દીક્ષા લેવાનો ભાવ ન થયો હોય અથવા તેમને દીક્ષા પરત્વે અરૂચિ હોય અને તે છતાં તેમણે દીક્ષા લીધી હોય; તોય એટલી વાત તો ચોક્કસજ હતી કે તેઓ દીક્ષા એ વસ્તુ સારી છે એવું તો માનતાજ હતા. એજ પ્રમાણે વસ્તુને અથવા માર્ગને ઉત્તમ જાણ્યા છતાં ઉત્તમ આચાર પણ અરૂચિએ આચરવો પડે તો તે દ્રવ્યચારિત્ર છે વધારે સ્પષ્ટ રીતે કહીએ તો જે સમકીતિ આત્મા દીક્ષા સારી છે, તે કલ્યાણ કરનારી છે, મોક્ષ આપનારી છે, એમ જાણે અને તે છતાં અરૂચિએ દીક્ષાનો અંગીકાર કરે તો તે દીક્ષા એ દ્રવ્યચારિત્ર છે.

પર્યુષણાપર્વનો સંવત્સરીનો મહાપવિત્ર દિવસ! એ દિવસે ઉપવાસ કરવો એના જેવું મહાપવિત્ર બીજું કાર્ય નથી એ ઉપવાસ કરવો સારો છે એમ સમકીતિ માને, તે છતાં હૃદયના ઉલ્લાસથી જો નહિ ઉપવાસ ન કર્યો અને દેખાદેખીથી કર્યો, તો તે કાર્ય એ દ્રવ્યક્રિયા થઈ. દ્રવ્યદેશવિરતિધર્મ અથવા દ્રવ્યસર્વવિરતિધર્મ પુણ્ય પ્રકૃતિને તો વધારી મૂકનારાજ બને છે, પરંતુ

હે જિન ! તમારી આજ્ઞા રૂપી અમૃતના પાનથી પુષ્ટ એવે -કુમતિનો પ્રકાશ-[illegible] આ જન હમેશા સ્વપ્નમાં પણ કુમાર્ગ- કુમતિ જન [illegible] કુમાર્ગના પ્રકાશકોને [illegible] નથી

દેશવિરતિ, દ્રવ્યસર્વવિરતિ ઇત્યાદિ જે જે દ્રવ્યક્રિયાઓ છે તે જે જે સીધી લાઇન વિનાના છે, માર્ગ વિનાના છે, તે બધા મોક્ષભૂમિથી આત્માને દૂર હડસેલી કાઢનારા છે, અને આવી દ્રવ્યક્રિયાઓના ધારકો તે કદી પણ મોક્ષમાર્ગમાં ચાલી શકવાના જ નથી. ખેતરપાધરનો રસ્તો માણસને ક્યારે ભૂલાવીને ચક્કરે ચઢાવી દે છે તેનો કાંઇ પત્તો લાગતો નથી, તેજ પ્રમાણે અભવ્ય મિથ્યાત્વીઓના ચારિત્રનુ પણ સમજવાનુ છે અર્થાત્ અભવ્ય મિથ્યાત્વીઓનુ ચારિત્ર તે ખેતરપાધરનો મોક્ષમાર્ગ છે અને સ્વરૂપનિશ્ચય એ સીધો મોક્ષમાર્ગ છે.

આત્માને સૌથી પહેલા સ્વરૂપનો નિશ્ચય થવાની જરૂર છે. તમે કોઇ વસ્તુને ખરીદવા જાઓ તે પહેલાં પણ તમારે એ ચીજનુ સ્વરૂપ જાણવું પડે છે. જે ચીજ તમારે ખરીદવાની છે તે ચીજનુજ જો તમોને નામજ ન આવડતુ હોય તો જગલાને બદલે ભાગલાનેજ પરણાવી આવો. આમ ન થાય તે માટે તમારે સૌથી પહેલુ વસ્તુનુ સ્વરૂપ, આત્માનુ સ્વરૂપ જાણવાની જરૂર છે હવે એ સ્વરૂપ તમારે શી રીતે જાણવું તે સમજો. તમે પોતે આ જગતમા તમારી મેળેજ કોઇ વસ્તુના જાણકાર બનીને અવતરતા નથી, પરંતુ તમોને જન્મપરંપરાના સંસ્કાર અને તમારા પુરાગામીઓના અનુભવ ઉપરજ આધાર રાખવો પડે છે તમે વસ્તુની પરીક્ષા જેના વચન ઉપર નિર્ભય રહીને કરી શકો એવો માણસ તે વસ્તુ પરત્વેનો પારગામીજ હોવો જોઇએ. [illegible]નો લડકો અહિંસાનુ શાસ્ત્ર ન રચી શકે એ પ્રમાણે તમારે આત્માનુ સ્વરૂપ જાણવા પહેલા આત્માના વિષયના પારગામીઓની મદદ લેવાની છે

ખરેખર શાસ્ત્રને અનુકૂલ ધારણા હોય એવો [illegible] [illegible]નો પ્રસાદ છે. નિરંજન નિરાકાર એવું મોક્ષપદને પ્રાપ્ત કરવાની [illegible]. મનુષ્ય જેમ અરિહંતનો ઉપાસક ન થાય

એ વાત તો તમોને નવેસરથી કહેવાની જરૂર નથી કે આ જગતમાં જો કોઈ આત્માના સંશોધક તેના દ્રષ્ટા અને તેને પ્રત્યક્ષ અનુભવનારા હોય તો તે ભગવાન તીર્થંકરદેવો છે. તીર્થંકરદેવોએ પોતે આત્માને જોયો હતો, તેમણે આત્માને અનુભવ્યો હતો, આત્માનું જ્ઞાનરૂપ તેમણે સિદ્ધ કર્યું હતું અને આ બધું તેમણે જ્ઞાનથી જોયું હતું. અર્થાત્ આત્માના વિષયમાં આ ત્રણે લોકમાં ભગવાન તીર્થંકરદેવો પૂર્ણ છે અને તેમણે દર્શાવેલો આત્મધર્મ પણ શાશ્વત અને સંપૂર્ણ છે. એ જિનવાણીને આધારે આ સાથે આત્માનું સ્વરૂપ વિચારવું જોઈએ અને સ્વરૂપનો નિશ્ચય કરવો જોઈએ. જ્યાં સુધી આત્માને તેના સ્વરૂપનો નિશ્ચય જ ન થાય ત્યાં સુધી તે ગુણસ્થાનકો, તેની મહત્તા, ત્યાં પહોંચવાના રસ્તા, ત્યાં ગયાથી થતા ફાયદાઓ એ આત્મા કદી સમજી શકે નહિ.

આત્માનું સ્વરૂપ સમજવા માટે આમ જિનવાણી પર શ્રદ્ધા હોવી જોઈએ. હવે એ શ્રદ્ધા શી રીતે થાય અને જળવાય તેનો વિચાર કરો. આ શ્રદ્ધા ઉપજવા અને તે કાયમ રહેવા બાળપણાથી નાના બાળકોને વારંવાર પાઠ કરાવી પ્રમાણની [illegible] સુધી આપવી જ રહી. એ બાળગુટી તે એમ કે

૧ આ જીવ અનાદિનો છે.

૨ ભવ અનાદિનો છે.

૩ કર્મસંયોગ અનાદિનો છે.

જો માબાપ પોતાના બાળકોને સદૈવ આ બાળગુટી [illegible] તો બાળકો રૂપાળું જૈનત્વમાં શ્રદ્ધાવાળા પણ [illegible] પોતાના આત્માનું કલ્યાણ કરી [illegible] આ પવિત્ર આર્યપ્રજા, આર્યસંસ્કૃતિ અને [illegible] ધર્મના જગતમાં ડંકો વગાડશે.

વ્યાખ્યાન ૭મું

જ્ઞાન કે અપૂર્વ જ્ઞાન સાધન પ્રાપ્ત થયા છતાં સાધન ત્રણ [illegible]
સિદ્ધિ અને આત્મસિદ્ધિના યથાર્થપણાં [illegible] હોય [illegible]
[illegible] દૃષ્ટાન્ત રૂપે નીચે કહ્યું કે [illegible] છે. [illegible]
જ્ઞાનના પ્રબળ પ્રભાવે કેવળજ્ઞાન રૂપ અપૂર્વ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થ[illegible]
શબ્દ પ્રીતિ અને પદાર્થ પ્રીતિ.

જગતમાં શબ્દ પ્રીતિ નહિ હોવાના [illegible]
કાર્ય પ્રીતિ નહિ [illegible] [illegible] છે. પરન્તુ
તે પદાર્થ પ્રીતિના [illegible] સમજવાની [illegible] શબ્દ પ્રીતિ
[illegible] કે [illegible] શબ્દ
કે પરન્તુ [illegible] કેમ? [illegible]

[illegible]

શકું કે નહિ ? બીરબલ કહે ખુદાવિંદ બનીયા ગમ ખાનેકા પદાર્થકું સમજ શકતા હે. આપ ગમ શબ્દ શ્રવણ કરી શકતા હો મગર અવસર પર ગમ ખા શકોગે નહિ બીરબલે ગમ ખાવા સંબંધમા વાત માંડીને વિસ્તારથી કીધી એટલે બાદશાહ સમજી ગયો કે બનીયા અવસર પર ગમ ખાઇ ગુસ્સો દબાવી શકે છે, કારણ કે તેના પરમાર્થને તે સમજી શકે છે તેવી રીતે જ્ઞાન શબ્દની પ્રીતિ જગતને છે પણ જ્ઞાન પદાર્થની પ્રાપ્તિમા ભલભલાને પણ મુંઝવણ થાય છે. જ્ઞાનીનો વિનય સેવવો, જ્ઞાન મેળવવું, મેળવીને જ્ઞાનને ટકાવવું, ધારવું, વધારવું અને અવસરે તેનો સદુપયોગ કરવો એ બધુ જ્ઞાન પદાર્થની પ્રીતિવાળોજ કરી શકે છે.

સમ્યગ્ પદની વ્યવસ્થા.

જગતના વ્યવહારિક જ્ઞાનમા જ્ઞાન અજ્ઞાનના ભેદ પાડ્યા નથી, છતાં દુનિયાદારીની નુકશાનને અનુભવનારાઓ જ્ઞાન અને અજ્ઞાનનો ભેદ તે અવસરે માને છે. સૂત્રોમાં જ્ઞાનક્રિયાભ્યામ્ મોક્ષ એ ભાવની પંક્તિ આવે છે તે સ્થળે સમ્યગ્જ્ઞાન કે મિથ્યાજ્ઞાન જણાવ્યુ નથી, તો શુ હરેક જ્ઞાન અને હરેક ક્રિયાથી મોક્ષ થઇ જવાનો ? સમાધાનમાં સમજવું જોઇએ કે તે સૂત્ર જૈનદર્શનની શ્રદ્ધાવાળા માટે છે. આ ઉપરથી જ્ઞાનક્રિયાથી મોક્ષ એ વચન આવીને ઉભુ રહે ત્યાં સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યગ્ ક્રિયા સમજીજ લેવી. પરન્તુ જે સ્થળે સમ્યક્ પ્રયોગ કર્યો હોય ત્યા સમજવુ જરૂરીનુ છે કે તે સ્થળે જૈન-જૈનેતર સર્વ પક્ષે માન્ય તે સૂત્ર રચના તે દૃષ્ટાન્ત તરીકે સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-

ભયાકુલ આ ભવસમુદ્રથી અનંતા પ્રાણીઓ બચાવ્યા
આપ એકના ઉદ્ધારમા શુ મોટો વિચાર હોય ?॥

વ્યાખ્યાન છઠ્ઠું

ચારિત્રાણિ [illegible] . એ પ્રથમ સૂત્રની રચના [illegible] [illegible] કે તે ગ્રંથનો અભ્યાસ [illegible] [illegible]

[illegible]

ગણતાં આવડે છે પરંતુ હિસાબની લેવડ-દેવડમાં જોખમદારી જવાબદારી સમજ્યોજ નથી, તેવી રીતે આશ્રવ-સવરના ભેદો બોલનાર, સમજનારને નિશાળીઆ જેવી હાલત ન શોભે. પ્રકરણ કર્મગ્રન્થાદિ ભણનારને પદાર્થની પ્રીતિ થાય ત્યારે આત્માની જવાબદારી અને જોખમદારી સમજે છે. અને એ સમજ આવે ત્યારે આત્મપારિણતિ જ્ઞાન થાય. જૈનકુલમા જન્મેલો આત્મા ઉપાશ્રયમાંજ અને દેરામાજ આયુષ્ય (બીજા ભવનુ) બાધતો નથી માટે આશ્રવની હેયતાનો અને સંવરની ઉપાદેયતાનો વિચાર ચોવીશ કલાક કર્યા કરો. બજારમા ક્રાઈસીસ (નાણાની ભીડ) આવે ત્યારે ઈજ્જતદાર વેપારી ગભરાય છે તેવી રીતે આત્માની હાલત હાલ ચોવીશ કલાક ક્રાઇસીસ જેવી છે માટે દુર્ગતિથી ડરનારા જીવે જરૂર ગભરાવા જેવું છે.

વિષયપ્રતિભાસાદિ ત્રણ ભેદ.

આ ઉપરથી ફળરૂપે પરિણામ પામતા ત્રણ ભેદો જણાવાય છે. આનુ વિષયમા જ્ઞાનના ત્રણ ભેદોમાં ૧. વિષયપ્રતિભાસ, ૨. આત્મપરિણતિ અને ત્રીજુ તત્ત્વસંવેદન જ્ઞાન જણાવે છે આ સ્થળે સાંભળનારને શંકા થાય કે મતિ શ્રુત અવધિ મન પર્યવ અને કેવળજ્ઞાન એ પાચ જ્ઞાન છે અને તેના ૫૧ ભેદો છે તે પૈકી કોઇપણ ભેદ ઉપરમા આવતો નથી તો તે ભેદ ક્યાથી લાવ્યા? આ શંકાના સમાધાનમા સમજવુ કે પાચે આ ત્રણ

દેવ, આગમ ધર્મ અને ગુરૂઓને હે પ્રાણી ! જો તુ કર્મોના ... મુક્તિ માટે આરાધતો હોય તો જેઓ ક્લેશના સમૂહથી રહિત હોય તેઓની સેવા કર. કારણ કે સાધ્ય મોક્ષાપેક્ષ તેને અનુકૂલ હોય તે સેવવા જોઈએ ॥

આગમોદ્ધારકશ્રીના અમૃતવચનો

* અનાદિ કાળથી રાગદ્વેષ જીતવાની સમ્યગ્દર્શનાદિ રત્નત્રયીવાળી એક સરખી પદ્ધતિ ચાલી આવી છે ચાલે છે અને ચાલશે

* તીર્થંકરો બધા સ્વયંબુદ્ધજ હોય પણ કેવળીઓ બધા કંઈ સ્વયંબુદ્ધ ન હોય.

* સ્વશક્તિથીજ અને સ્વઆલંબનથીજ તીર્થંકરો કૈવલ્યદશા પ્રાપ્ત કરે છે.

* આત્મીયદૃષ્ટિએ દેવતાનો ભવ પણ આત્મીય શક્તિના આવિર્ભાવને વધારવા માટે અંધાપા સમાન છે.

* ભાવદયાનાં નિર્ઝરણાં ઝરાવવા માટે જૈનદર્શન જગતમાં જન્મ્યું છે.

* અન્યજીન સંબંધી કર્મથી આવી પડેલાં દુઃખો દેખીને તે દુઃખોને ટાળવાનું મન થાય, તે ટાળવાના પ્રયત્નો થાય અને તે દુઃખો સર્વથા દૂર કરાય તે દ્રવ્યદયા

* જ્યાં સુધી ભાવદયાનું તત્વ નિહાળનારા નહિ થાઓ ત્યાં સુધી પ્રભુમાર્ગની બધી કાર્યવાહી સાધ્યની સિદ્ધિ કરી શકશે નહિ,

* ભાવદયામાં જનારા કેવલ ભવ્ય જીવોજ હોઈ શકે. દ્રવ્યદયામાં તો ભવ્ય અને અભવ્ય બન્ને હોય પણ ભાવદયામાં ફક્ત એકલા ભવ્યજીવો ભવ્ય પરિણામવાળા હોય તેજ રહી શકે.

બધા જીવ કર્મથી ઘેરાએલા છે. કર્મનું મૂળ કષાયો છે સંસાર કર્મ અને કષાયનો છેદ વીતરાગના આશ્રયથી થાય છે